

มูลเหตุจูงใจ วัตถุประสงค์ แผนการและการเตรียมการของฝ่ายกบฏ

๓.๑ มูลเหตุของการกบฏ

เมื่อพิจารณาจากสภาพการณ์ทั่ว ๆ ไปก่อนเกิดการกบฏจากบทที่แล้ว จะเห็นว่า แนวโน้มแห่งการแตกแยกก้าวหน้าในวงการเมืองขณะนั้น เริ่มมีองค์แห่งความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ประจวบกับสภาพการณ์โดยทั่วไปในทางการเมืองมีแนวโน้มอันนำไปสู่จุดแตกหัก จนกลายเป็นการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจรัฐขึ้น ในที่สุดเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากมูลเหตุสำคัญ ๒ ประการคือ

ประการแรก เกิดจากความหวาดระแวงภัยคอมมิวนิสต์ และความไม่พอใจในการกลับเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม มูลเหตุข้อนี้บ่งว่ามีหลักฐานเด่นชัดที่ชี้ให้เห็นว่า การก่อกบฏโดยคณะทหารหัวเมืองซึ่งเรียกตัวเองว่า "คณะกู้บ้านกู้เมือง" นั้น เกิดจากความรู้สึกไม่พอใจของบรรดาทหารนอกประจำการ และขุนนางรุ่นเก่า กับบรรดาคอสมุพระราชมารชราชวงศ์ที่มีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความรู้สึกไม่พอใจที่รัฐบาลขณะนั้นได้นำหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับเข้ามาเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลใหม่ จึงเป็นเหตุให้เกรงกันมากกว่ารัฐบาลอาจจะนำเอาเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชวินิจฉัยไว้ในสมุดปกขาวแล้วว่า เป็นโครงการคอมมิวนิสต์อย่างแบบสตาลินมาใช้^๒

เลื่อน ศรวิญานิช, บันร่ายของข้าพเจ้า (พระนคร : ไทยโฆษณา, ๒๔๘๑), หน้า ๓๗.

^๒ สัมภาษณ์พลโท ประยูร ภมรมนตรี ๑๒ กันยายน ๒๕๑๘.

นอกจากนั้น หลักฐานชั้นต้นที่สำคัญยิ่ง และเป็นที่ยืนยันถึงความรู้สึกกังวล
ของ ร.อ. ขุนเรีงรณชัย (ทวน โกมารทัต) บุคคลสำคัญคนหนึ่ง ในคณะกบฏเมืองฝาย
หลังการกบฏล้มเหลว และได้ลี้ภัยไปอยู่ในอินโดจีนแล้ว ก็ได้มีจดหมายมาสารภาพและชี้
แจงถึงจุดประสงค์สำคัญของการก่อกบฏครั้งนั้นต่อนายกรัฐมนตรี พระยาพหลพลพยุห
เสนาทั้งรายละเอียกวา

... กบฏเจ้าเกิดตั้งแต่ได้มีการปฏิบัติครั้งที่ ๑ มาแล้ว บ่อมเป็นที่โสมนัสแก่
ปวงชนชาวสยามทุกดวงหน่า ที่หวังจะใคร่เป็นฐานะของประเทศ คำเนินไปเยี่ยง
อารยะ ยิ่งในคณะทหารกบฏแล้ว ก็ภาคภูมิใจทั่วกัน เนื่องกบฏทหารเป็นกำลัง
ส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดซึ่งรัฐธรรมนูญ ถึงแม้จะไ้มีการปลดข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
เป็นจำนวนมากในคราวนั้น ต่างก็ปลงใจเห็นชอบว่าจำเป็นต้องกระทำ เพื่อ
ณะฐานทางปกครองของประเทศ หากผู้ที่ปลดได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดเบี้ย
บำนาญตามเกณฑ์แล้ว ก็พอจะเป็นสุขสืบไปตามอัศภาพแลตามวัยแห่งอายุชัย...

แต่เป็นที่น่าเสียใจในเหตุจำเป็นต่องบฏการราษฎร, เนื่องกบฏรัฐบาลเกรงว่าจะ
บังเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ ใ้จัดการให้หลวงประดิษฐมนูธรรมไปอยู่ ณ ต่างประเทศ ขอนี้
เอง เกลากระดมคาคว่าจะ เป็นชนวนอันแรกที่น่าความคึกคักคลรวมชาติส่วนมากให้หวาด
เกรง แต่้นั้นมากมีก่อกบฏรายกล่าวถึงลัทธิอื่นไม่พึงปรารถนาที่ตัว ๆ ไป ตลอดทั้ง
ข้าราชการและประชาชน ต่างคอยเพ่งเล็งดูแลการปฏิบัติของรัฐบาลด้วยความไม่ใจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในที่นี้เกล้ากระหม่อมพวจะกล่าวไ้ว่า ข้อสำคัญที่ทำให้เกิดแตกร้างอย่างใหญ่หลวงจนเป็นเหตุนองเลือดและต้องเสียชีวิตประชาชนด้วยกันคราวที่แล้วมานี้ เนื่องด้วยหลวงประคิษฐมนูธรรมกลับคืนแคว้นสยาม ซึ่งมีเสียงลือกันว่า จะไ้เป็นนายกรัฐมนตรี บางคนก็ว่าจะไ้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ เหล่านี้ ปวงชนต่างก็หวาดเกรงว่าจะบังเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ยิ่งขึ้น ความพรั่นกลัว ซึ่งกำลังระอุมาแล้วเป็นเวลานาน เคยเกิดระเบิดขึ้นในที่สุด ด้วยความหมายที่จะปราบคอมมิวนิสต์นี้เอง

เกล้ากระหม่อมขอกราบเรียนความจริงว่า ความมุ่งหมายในการปราบคอมมิวนิสต์แท้จริงเกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป จนมิสามารถจะนับว่าใครเป็นต้นคิดได้ และโดยเหตุที่ไม่มีหัวหน้าชั้นผู้น้อยจึงค่อย ๆ รวมพรรคพวกกันขึ้นเองเป็นลำดับ ภายหลังจึงนำความคิดความเห็นที่รวมกันนี้ ไปหารือชักชวนผู้ใหญ่ เช่นพระองค์เจ้าบรมวงศ์ฯ ก็มีผู้ไปชวนพระองค์สว่างหน้าวันกระทำการราว ๓ สัปดาห์ เท่านั้น พวกผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ ที่มาทำการด้วยตัวสว่างหน้าเพียง ๑ สัปดาห์ก็มี ด้วยประการนี้ จึงลอบหลอกลวงตาเจ้าหน้าที่ไปไ้จนถึงที่สุด แต่อย่างไรก็ดี ทราบว่าไ้ให้คำสัตย์กันไว้ ๓ ประการคือ

๑. ไม่ยอมรับบุคคลที่ไ้กรธแค้นอาณาจักรสยามเป็นส่วนตัว จะยอมรับเป็นพวกเฉพาะบุคคลที่จะทำประโยชน์ไ้จริง ๆ ไม่ถือเอาจำนวนพวกมาเป็นปริมาณ

๒. ผู้เข้ากระทำการจะอ้างการร่วมมือเป็นเหตุขอขำเห็นจ้อย่างใด ๆ มิไ้เลยเป็นอันขาด

๓. ผู้ที่รับขำนาญและเบียดหัวจะไม่ยอมเข้ารับตำแหน่งใด ๆ ให้เป็นการแย่งตำแหน่งหน้าที่ของผู้น้อย

ข้อสัญญาเหล่านี้ไ้แต่การุณาจะสืบจากชั้นผู้ใหญ่ ๆ ไ้ทุกคน ซึ่งคงจะเห็นไ้ว่าเป็นความรักชาติโดยแท้ มิใช่หวังประโยชน์ส่วนตัวอย่างใดเลย น้ำหนักอันใหญ่ยิ่งหวังกันว่าจะ เชิดชูพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่เคารพของปวงชนเช่นประเทศญี่ปุ่น

อันความคิดในการปราบลัทธิคอมมิวนิสต์ ไ้แต่การุณาคงทราบอยู่ไ้แล้วว่า มิไ้มีแต่เฉพาะพวกเรว แมแต่ต่างประเทศก็พยายามปราบปรามและป้องกันอย่างกวดขัน ด้วยเหตุผล

ท่านองเดียวกัน กองทหารหัวเมืองจึงขอร้องถึงปรากฏในหลัก ๒ ประการที่ยื่นต่อรัฐบาล
 นั้นแล้ว ส่วนการที่คึกคักกำลังกองทหารหัวเมือง เข้าไปในพระนครนั้น ก็โดยเห็นวาม
 ขอโดยคึกคักไม่ยอม เพราะหลวงประดิษฐมนูธรรมรวมอยู่ในคณะรัฐมนตรีด้วย หากยก
 ไปเป็นพวกมาก ๆ อาจยินยอมงายกว่า แม้ในต่างประเทศก็ทราบว่ เคยมีราษฎรและ
 นักเรียนแหกกันไปร้องขอต่อรัฐบาลบ่อย ๆ เหมือนกัน และทราบว่าพระองค์เจ้าบรม
 มีคำสั่งมิให้ใช้อาวุธยิงชนชาติเดียวกัน เหตุนี้ทหารหัวเมืองที่อยู่แนวหน้า (คือ ช.๑ และ
 ร.๑๖) จึงหนีไปฝ่ายรัฐบาลถึงอยู่ ๑ คืนกับ ๑ วัน ซึ่งได้เข้ากรุงอาจสอบสวนได้ ต่อ
 เมื่อหมดหนทาง เพราะรัฐบาลไม่ยอมเจรจากับแล้ว จึงต้องทำการต่อสู้ในที่สุดด้วยความ
 จำใจโดยแท้ นี่เป็นความแตกร้างอันใหญ่ยิ่ง เป็นเหตุให้เสียชีวิตนายทหารคนสำคัญไป
 หลายนาย ตลอดจนชีวิตของนายสิบ พลทหารและราษฎรทั้งทรัพย์สินสมบัติด้วย

นอกจากหลักฐานจากจดหมายของ ร.อ.ขุนเริงรณชัยดังกล่าวแล้ว คร.ชัยอนันต์
 สมุทวนิช ผู้สนใจศึกษาเรื่องนี้ได้สรุปความเห็นไว้ว่า

"...ตามความรู้สึกส่วนตัวของขุนเริงรณชัย และที่ขุนเริงรณชัยอ้างว่าเป็น
 มูลเหตุจูงใจที่ทหารฝ่ายหัวเมืองคบคิดกันชิงกำลังขมขู่ให้รัฐบาลแก้ไข เปลี่ยนแปลง
 สภาพการณ์ทางการเมืองในสมัยนั้น ได้แก่การ เกรงกลัวอำนาจ และอิทธิพลของ
 หลวงประดิษฐมนูธรรม โดยเชื่อว่า ถ้าหลวงประดิษฐ์ มนูธรรมเขารวมในคณะ
 รัฐมนตรีแล้ว จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในทางที่พวกทหารฝ่ายหัวเมือง
 ไม่พึงประสงค์..."^๒ เป็นสาเหตุประการหนึ่ง

ปฏิริยาความรู้สึกเกรงกลัวภัยคอมมิวนิสต์ที่กำลังแผ่เข้ามาปกคลุมทวีปเอเชีย
 และในประเทศไทยถึงปรากฏชัดเจน นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.
 ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ภัยคอมมิวนิสต์ได้ทวีความรุนแรงในการคุกคามประเทศไทยมากขึ้น
 ถึงปรากฏว่าพวกคอมมิวนิสต์ได้โฆษณาชวนเชื่อรุนแรงมากขึ้น ดังเช่นการโฆษณาโจมตี

๑ ชัยอนันต์ สมุทวนิช, ๑๔ ตุลาคม : คณะราษฎรกับกบฏบวรเดช (พระนคร :
 คอลเลจบุคส์, ๒๕๑๓), หน้า ๒๔ - ๓๑.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

รัฐบาลมีการตั้งใบปลิวลงนามว่า "คณะคอมมิวนิสต์สยาม" แจกในพระนครและบางจังหวัดภาคอีสาน ใบปลิวเหล่านี้ตีพิมพ์เป็น ๓ ภาษาคือ ไทย จีน และอังกฤษ เป็นที่น่าสังเกตว่าโดยค่าและภาษาที่ใช้ในใบปลิวเป็นส่วนของผู้ได้รับการศึกษาสูง จึงสันนิษฐานได้ว่าคนไทยที่มีการศึกษาสูงได้มีส่วนเข้าร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์สยามด้วย เหตุการณ์สำคัญอันเป็นเสมือนการเตือนใหญ่ถึงภัยคอมมิวนิสต์ก็คือ การที่พวกคอมมิวนิสต์นอกประเทศได้เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยครั้งแรก ด้วยการทำองค์การคอมมิวนิสต์สากล (The Comintern) ได้ส่งสาส์นแสดงความยินดีต่อคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยถือโอกาสที่ตกเอาว่า คอมมิวนิสต์ในประเทศไทยมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้นด้วย และเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นเป็นการปฏิวัติเพื่อทำลายอำนาจของพวกชนชั้นเจ้าขุนมูลนาย

จากเอกสารหลักฐานอันแสดงถึงความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ที่มุ่งจะคุกคามทำลายล้างชนชั้นเจ้าขุนมูลนายดังกล่าวนี้เอง ได้มาประจวบกับกับเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมที่เสนอต่อรัฐบาล จนเกิดความแตกแยกกันอย่างหนักระหว่างกลุ่มผู้สนับสนุน และคัดค้านเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ จนในที่สุดพระยามโนปกรณ์นิติธาดาต้องประกาศยุบสภา และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และได้ออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ ๒ เมษายน ๒๔๗๖ พร้อมกันนั้น ก็ให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเดินทางออกนอกประเทศ อันเป็นที่เข้าใจกันว่าเป็นการเนรเทศหลวงประดิษฐมนูธรรมออกไปเสียจากประเทศไทย พร้อมกับความรู้สึกของบรรดาขุนนางและข้าราชการกลุ่มพระยามโนปกรณ์นิติธาดาที่มั่นใจว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นก็คือ เค้าโครงการเศรษฐกิจแบบรัสเซีย

ธานินทร์ กรีวิเชียร, การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์ (พระนคร : ศูนย์รักษาความปลอดภัย กระทรวงกลาโหม, ๒๕๑๗), หน้า ๒๗๒๒.

ซึ่งเป็นคอมมิวนิสต์ แม้ตามพระราชวิจารณ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวใน สมุดปกขาว ก็ได้ทรงวิจารณ์โต้แย้งอย่างละเอียดว่า โครงการนี้เป็นโครงการคอมมิวนิสต์ จึงได้ระงับไว้ไม่ให้ได้ออกประกาศใช้ โดยอ้างว่าจะนำความพินาศหายนะมาสู่ชาติบ้าน เมือง ดังความในพระราชวิจารณ์โต้แย้งตอนหนึ่งว่า

"...แต่ส่วนโครงการ เศรษฐกิจแบบหลวงประคิษฐมนุธรรม นี้ควรเลิกลุ่ม ความผิดเสีย เพราะแทนที่จะนำมาซึ่งความสุขสมบูรณ์ของประเทศชาติบ้านเมือง ดังกล่าวนั้น จะกลายเป็นสิ่งนำมาซึ่งความเดือดร้อนทุกข์ทรมาน จนกลายเป็น ความหายนะ ถึงแก่ความพินาศแห่งประเทศชาติบ้านเมือง อันเป็นมรดกที่เรา คนไทยได้รับมาแต่บรรพบุรุษ..."

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของคณะราษฎรนั้น โดยเฉพาะในกลุ่มของพันเอกพระยา พลพลพยุหเสนาได้ให้การสนับสนุนเค้าโครงการเศรษฐกิจนี้ เมื่อเกิดมีความเห็นแตกแยก กันดังกล่าวแล้ว รัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดาขณะนั้น จึงได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะ หนึ่ง เพื่อพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประคิษฐมนุธรรม ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๔๗๕^๒ แต่ผลจากการประชุมครั้งนั้น ได้เกิดความเห็นแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย อีก อันเป็นผลลุ่มเหลวของการประชุมครั้งนั้น พระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้กล่าวปฏิเสธ โครงการนี้โดยเด็ดขาด จึงทำให้เกิดความตึงเครียดทางการเมืองขึ้น จนในที่สุด พระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้ประกาศปิดสภาผู้แทนราษฎร ยุบคณะรัฐมนตรี และงดใช้ รัฐธรรมนูญบางมาตรา พร้อมทั้งให้หลวงประคิษฐมนุธรรมเดินทางไปฝรั่งเศส เพื่อ ป้องกันความวุ่นวายทางการเมืองในประกาศ แต่ต่อมาวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๕ พันโท หลวงพิบูลสงคราม และนาวาโทหลวงสุภชลาศัย ได้ทำการยึดอำนาจเป็นครั้งที่ ๒ โดย อ้างว่าเป็นความจำเป็นของคณะทหารบก ทหารเรือที่จะเข้ายึดอำนาจรัฐบาลไว้ เพื่อ ความประสงค์ที่จะให้สภาผู้แทนราษฎรได้เปิดประชุมต่อไป และพร้อมกันนั้นก็เชิญพันเอก

^๑ ลีรี เปรมจิตต์, พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโต้แย้งเค้าโครงการ เศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ (พระนคร : โรงพิมพ์เสาวภาค, ๒๕๑๖), หน้า ๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

พระยาพลพลพยุหเสนาขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลใหม่ ในโอกาสนี้รัฐบาลได้ดำเนินการเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับจากฝรั่งเศส และดำเนินการแก้อหว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการซักฟอกหลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อพ้นมลทินแล้วในต้นเดือนตุลาคม ๒๔๙๖ รัฐบาลได้ประกาศแต่งตั้งให้หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาอีกครั้งหนึ่ง

เหตุการณ์ครั้งนี้ได้สร้างความรู้สึกไม่พอใจให้แก่บรรดาพระราชวงศ์ และขุนนางเก่าทั้งหลายเป็นอย่างมาก ค่ายเกรงว่ารัฐบาลจะนำเอาระบอบคอมมิวนิสต์เข้ามาใช้ในประเทศไทย อันจะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ด้วยอิทธิพลและอำนาจทางการเมืองของหลวงประดิษฐมนูธรรม จึงทำให้คณะบุคคลกลุ่มหนึ่งตัดสินใจเริ่มลงมือดำเนินการทันที โดยมีความเชื่อบนพื้นฐานที่ว่า "พวกเราทำการปฏิวัติซ้อน แล้วแย่งอำนาจคืนกลับมา หนทางเดียวเท่านั้นที่จะเป็นการป้องกันมิให้ประเทศไทยกลายเป็นคอมมิวนิสต์" หลักฐานสำคัญที่ยืนยันย้ำให้เห็นถึงความหวั่นเกรงภัยคอมมิวนิสต์คุกคามประเทศ จนถึงต้องลงมือทำการนั้น คือหนังสือของพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามที่มีไปถึงรัฐบาลในตอนบ่ายวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๙๖ อันมีใจความสำคัญว่า

"...คณะรัฐมนตรีปล่อยให้คนคู่มือพระบรมเดชานุภาพ และหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมาเพื่อดำเนินการแบบคอมมิวนิสต์ต่อไป จึงขอใ้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งภายใน ๑ ชม. ถ้ามิฉะนั้นจะชักกำลังบังคับ และจะเข้ายึดการปกครองชั่วคราว จนกว่าจะไ้ทูลเชิญพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ ซึ่งไม่มีนายทหารประจำการเขาเกี่ยวของ..."^๒

^๑ เสาวรักษ์ (นามแฝง), ตัวตายแต่ชื่อยัง (พระนคร : เกื้อกูลการพิมพ์, ๒๕๐๔), หน้า ๒๔๖ - ๒๔๗.

^๒ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๓๘/๑๒๓, เรื่องคำขอหรือคำขาดและคำแถลงการณ์หรือใบปลิวของพวกกบฏ.

เป็นการชี้ให้เห็นว่า ความรู้สึกเกรงกลัวภัยคอมมิวนิสต์กำลังกลายไ้เป็นชนวนสำคัญ
ที่นำไปสู่เหตุการณ์ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ในที่สุด

แม้ภายหลังเมื่อรัฐบาลได้ปราบปรามฝ่ายกบฏจนราบคาบ และได้ดำเนินคดี
นายทหารฝ่ายกบฏหลายคนที่ถูกจับตัวไว้ ภายหลังที่ฝ่ายกบฏแตกพ่ายไปแล้ว ซึ่งต่างก็
ยืนยันต่อกันว่า เหตุที่ตัดสินใจเข้าร่วมด้วยกับฝ่ายกบฏก็เพราะได้ทราบข่าวว่า คณะ
รัฐบาลจะ เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปเป็นคอมมิวนิสต์ และคิดจะล้มล้างราช
บัลลังก์ จึงได้ตัดสินใจยินยอมเข้าร่วมกับฝ่ายกบฏ เพื่อทำการปราบปรามรัฐบาล ดังคำ
ให้การของพันเอกพระประยูทธอรียัน ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกนครราชสีมา และพันตรี
หลวงปรีชาลดยุทธ นายทหารประจำการจังหวัดทหารบกนครราชสีมา ซึ่งได้ให้การต่อ
ศาลพิเศษดังนี้

คำให้การของพันเอกพระประยูทธอรียัน จำเลย ต่อศาลพิเศษ เมื่อวันที่ ๑๓
ธันวาคม ๒๔๗๖ ว่า

"...ในวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เวลาประมาณ ๑๕ นาฬิกา
นายผล หงส์กุล (หลวงเวหนเหิรเห็จ) ไ้มาบอกข้าพเจ้าว่า พระองค์เจ้า
บวรเดชต้องการพบตัว ข้าพเจ้าก็ไปหา พระองค์เจ้าบวรเดชทรงตรัสว่า
เวลานี้บ้านเมืองไม่สงบ คณะรัฐบาลบางคนกำลังคิดดำเนินการ เป็นคอมมิวนิสต์
และคิดล้มราชบัลลังก์ ทหารหัวเมืองและกรุงเทพฯ ไ้ไปรวมกันแล้วที่จะจับ
หลวงในวันสองวันนี้ ส่วนทหารโคราชทุกกองพัน ไ้ช่วยเหลือฉันทั้งหมดแล้ว..."

และคำให้การของพันตรีหลวงปรีชาลดยุทธจำเลยต่อศาลพิเศษเมื่อวันที่ ๑๒
ธันวาคม ๒๔๗๖ ว่า

กรมพระธรรมนูญทหารบก, บัญชีสำนวนคดีและคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ
(พระองค์เจ้าบวรเดช), แผ่นที่ ๕ คดีคำที่ ๗/๒๔๗๖ คดีแก่งที่ ๒/๒๔๗๖.

"... เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เวลากลางวัน พระองค์เจ้า
 บวร เคชโลจีแจงกับข้าพเจ้าว่า รัฐมนตรีผู้ทำการปกครองประเทศสยามบางท่าน
 ไต่ถามนโยบายที่จะให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เลื่อนความนิยมนับถือจาก
 ประชาชนพลเมือง และคิดจะโค่นราชบัลลังก์ เปลี่ยนการปกครอง เป็นลัทธิ
 คอมมิวนิสต์ ทหารตามหัวเมืองในพระราชอาณาจักร และทหารในพระนคร เป็น
 ส่วนมาก ไต่ถามจะไปบังคับ เพื่อให้รัฐมนตรีบางท่านที่คิดโค่นราชบัลลังก์และ
 เปลี่ยนแปลงการปกครองตามลัทธิคอมมิวนิสต์ลาออกจากตำแหน่ง และให้ท่าน
 การปกครองตามระบอบแห่งรัฐธรรมนูญ..."

จากคำให้การต่อศาลพิเศษของนายทหารฝ่ายกบฏทั้งสองท่านนี้ จะเห็นว่าในการ
 รวมมือกระทำการกับฝ่ายกบฏนั้น นายทหารทั้งสองกระทำไปด้วยความรู้สึกจงรักภักดีต่อ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเมื่อทราบข่าวรัฐบาลจะ เปลี่ยนการปกครอง เป็น
 คอมมิวนิสต์ และจะเป็นภัยแก่ราชบัลลังก์ มีความหวาดกลัวว่าภัยร้ายนั้นจะถูกความพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ตัดสินใจเข้าข้างฝ่ายกบฏ เพื่อจะไ้รวมกำลังกันเข้ามา
 ปราบปรามรัฐบาล และปกป้องราชบัลลังก์ไว้ นั่นเอง ความรู้สึกดังกล่าวเช่นนี้ มิได้อยู่
 แต่เฉพาะนายทหารทั้งสอง เท่านั้น แต่คงจะมีอยู่ทั่วไปในบรรดาหน่วยทหารหัวเมืองอีก
 หลายแห่ง ซึ่งได้ให้สัญญาว่าจะรวมมือช่วยกับฝ่ายกบฏ เพื่อปราบรัฐบาลขณะนั้น เสีย
 ภัยเหตุผลดังกล่าวแล้วนั่นเอง

ความรู้สึกเกรงกลัวภัยคอมมิวนิสต์ ประกอบกับความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวของบรรดานายทหารนอกประจำการ และนายทหารประจำการ ได้กลายเป็น
 แรงผลักดันสำคัญ อันเป็นปฏิกิริยาโต้กลับที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา
 พันโทหลวงพิบูลสงคราม และนาวาโทหลวงสุภชลาศัย ได้ทำการรัฐประหารพระยามโนปกรณ
 นิติธาดา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ และเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับจากต่าง
 ประเทศ สภาทหารเช่นนี้จึงกลายเป็นข้ออ้างและมูลเหตุสำคัญในการรวบรวมกำลังของ
 ทหารฝ่ายหัวเมืองในเวลาต่อมา นั่นเอง

เรื่องเดียวกัน.

ประการที่สอง เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวถูกหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างหนัก คือนับตั้งแต่วาระแรกที่คณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว พวกเจ้าถูกก้าวร้าวเสียดสีป้ายร้ายมาก และเมื่อรัฐบาลเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ถูกหนังสือพิมพ์วิพากษ์แทบไม่เว้นวัน รวมทั้งเจ้านายก็ถูกเสียดสีก้าวร้าวเช่นกัน^๑

การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อทำลายพระมหากษัตริย์มิได้กระทำกันเดียว เฉพาะแพร่ข่าวทางหนังสือพิมพ์ นอกจากโจจรกร้วยปากแล้ว ยังอาศัยศาลสถิตยุติธรรมทำการโฆษณาหลวงละเมิดและหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอีกด้วย^๒ เหตุการณ์นั้นคือเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์บันทึกพระบรมราชวินิจฉัยเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งเรียกว่าสมุดปกขาว มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"... เรื่องกรรมกรรกรางที่ถูกเขียนอ้างว่าเป็นการแสดงข้อหนึ่งถึงความระส่ำระสายอันนั้น ข้าพเจ้าขอตอบได้ว่า การที่กรรมกรรกรางหยุดงานนั้นทำให้เพราะความเคืองกรอนจริงจึงอันใดไม่ ที่เกิดเป็นคั่งนั้นขึ้น เพื่อจะเปิดโอกาสให้ตั้งสมาคมคนงานและตนจะได้เป็นหัวหน้า ได้รับเงินเดือนกันสบาย ๆ เท่านั้น..."^๓

พระบรมราชวินิจฉัยนี้ได้กลายเป็นเหตุให้นาย ถวัติ ฤทธิเดช เลขาธิการสมาคมกรรมกรรกรางเป็นโจทก์ยื่นฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อศาลพระราชอาญา ทว่าหมิ่นพระบาท เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๔๗๖ ซึ่งนายประสิทธิ์ ฌ พัทลุง ได้เขียนเรื่อง "เหล่าเก่าในซอกใหม่" ลงในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย ฉบับประจำวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๔๘ มีข้อความตอนท้ายว่า

วิชัย สุวรรณรัตน์, "การปฏิวัติ รัฐประหารและกฎหมายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง" ในชัยอนันต์ สมุทวณิชและผู้อื่น, สังคัมการเมือง (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๕๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๓ เลื่อน สรรักษ์วาณิช, ฝันร้ายของข้าพเจ้า, หน้า ๑๐.

"...พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ผู้อาภัพ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นพระมหากษัตริย์องค์เดียวที่ถูกฟ้องในคดีอาญา (และคดีแพ่งด้วย เมื่อทรงสละราชบัลลังก์แล้ว) โดยกล่าวหาว่าพระองค์ทรงรวมมือกับเจ้าคุณมโนปกรณ์นิติธาดาในทางการเมือง ทว่านิติวิธีทางรัฐธรรมนูญในครั้ง เจ้าคุณมโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นเรื่องที่เกรียวกราวกันในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ และในตอนที่หัวใจทักได้ไปขอพระราชทานอภัยโทษที่สงขลาเรื่องจึงเงียบไป แต่อยู่ที่ใกล้ซีกบางคนคงจะทราบเรื่องดีกว่า แม้ผู้ฟ้องคดีจะเป็นคนธรรมดา แต่ผู้ช่วยเกล้าส่วนวนฟ้องให้มันเป็นคนสำคัญเพียงใด..."^๑

การฟ้องร้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งนี้ ทำให้เป็นที่สงสัยกันว่า ลำพังพลเมืองสามัญไม่กล้าจะกระทำการ ใดถึงเพียงนั้น จะต้องมีคนสำคัญในวงการรัฐบาลสนับสนุนดูเห็นเป็นใจ หรือชักใยอยู่เบื้องหลัง ดังนั้นคนทั้งหลาย ซึ่งปฏิเสธหลักการของคอมมิวนิสต์จึงพากันเจ็บร้อน จับกุมปรึกษา ปรารภ ค่ายหัวนเกรงว่ารัฐบาลคงจะใช้นโยบายเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์เป็นแน่นอน โดยมากใคร่แสดงความเห็นไปในทางหักท้าว ท่านองเมื่อฝ่ายเขาปฏิวัติซอ้นได้ ฝ่ายเราก็มุขวิติบ้าง หลักความคิดนี้แพร่สะพัดไปทั่วประเทศ ^๒

บุคคลที่ถูกสงสัยว่าเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังการฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในครั้งนี้ คือหลวงประคัมธมมธรรม โดยมีความมุ่งหวังจะแสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น หากมีความสำคัญแต่อย่างใดไม่ เป็นความต้องการจะหมิ่นพระบรมเดชานุภาพนั่นเอง และที่สำคัญคือ ศาลอาญาได้ประทับรับคำฟ้องของนายถวัติ ฤทธิเดชไว้ด้วย อันเป็นการกระทำที่ลบหลู่พระบรมเดชานุภาพ และฉีกรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมากในครั้งนั้น ^๓ และในบทนำของหนังสือพิมพ์กรุงเทพเคลิเมด ฉบับวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๔๗๖ ได้พิมพ์ว่า

^๑ เลื่อน สรภยวาณิช, เรื่อง เกม, หน้า ๑๐ - ๑๑.

^๒ เสาวรักษ์ (นามแฝง), ตัวตายแต่ชื่อยัง, หน้า ๒๔๕ - ๒๔๖.

^๓ สมภาษณ์พลโทประยูร ภมรมนตรี ๑๒ กันยายน ๒๔๗๘.

"...ความเอิกเกริก อื้อฉาวอย่างสาหัสที่นายถวัติ คุชชินคราวนี้ ต้องมี มูลเหตุเนื่องมาแต่อะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งน่าจะคิดว่า เพราะอย่างไรก็ดี นายถวัติ และพรรคพวกคงไม่โง่พอที่จะคิดว่าจะฟ้องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โคตรลงๆ นอกจากนายถวัติแถลงทำขึ้น เพื่อจะทำลายพระราชกิติคุณ เนื่องมาแต่พระราช วิจารณ์โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งเป็นการประจวบในขณะ ที่หลวงประดิษฐมนูธรรมกำลังเดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทย เช่นนี้เป็น สิ่งที่น่าคิดว่า ในกาลข้างหน้านายถวัติจะทำอะไรประจวบหลวงประดิษฐมนูธรรมอีก และเราก็ควรเริ่มระวังป้องกันเสียแต่บัดนี้ อย่าปล่อยให้ตะวันสายบายจัจจนเสีย การงาน ดังที่เป็นมาแล้ว..."

การที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวถูกฟ้องร้องในคดีอาญาเช่นนี้ ได้ สร้างความสะเทือนใจให้แก่ประชาชน และข้าราชการที่ยังจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอันมาก โดยเฉพาะในหมู่พระราชวงศ์และขุนนางรุ่นเก่า ทั้งหลายนั้น มีความรู้สึกเกลียดชังคณะราษฎร และหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นพิเศษ ประชาชนทั้งหลายรู้สึกเศร้าสลดใจในพฤติการณ์ดังกล่าวมาก และรัฐบาลก็มีได้ดำเนินการอย่างใดในอันที่จะปกป้ององค์พระมหากษัตริย์ให้พ้นจากการถูกหมิ่นพระบรมเชชา นภาพ ทั้งปรากฏชัดเจนในบทความของหนังสือพิมพ์กรุง เทพเคลิแมด ประจำวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๔๗๖ ที่ได้แสดงความเห็นตำหนิรัฐบาลไว้ว่า

"...ตั้งแต่เรื่องนายถวัติ ฤทธิเดชฟ้องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในคดีอาชญาฐานเป็นจำเลย ปรากฏแก่พลเมืองไทยคนหนึ่งไต่หยามและหมิ่น หลอกลวงแกล้งพระบรมเชชาภาพอย่างเหลือที่จะทนทานได้ เพราะเหตุวาทกรรม รัฐธรรมนูญมาตรา ๓ ซึ่งมีความว่า "องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะ อันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้" และเมื่อราษฎรสยามคนหนึ่งไต่ กระทำการอุกอาจหยามหยามเช่นนี้ ก็เท่ากับรัฐธรรมนูญอันเป็นที่เคารพ

หนังสือที่ระลึกในงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๓, หน้า ๘๗.

หมวกของท่านเขายังเอาลงมากะที่ขี้เล่นได้ ทำไมเขาจะไม่ช่วยกันถอด
รองเท้าของท่านขวางท่านเขาสักวันหนึ่งเล่า..."^๑

บทความหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกล็ดเม็ดดังกล่าว นับว่ามีส่วนกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกเกลียด
ชังรัฐบาลในขณะนั้นอย่างถึงที่สุด และทำให้คณะบุคคลกลุ่มหนึ่งตัดสินใจแน่วแน่ในอันที่จะ
ดำเนินการก่อกบฏเมืองทันที เพื่อปกป้องพระบรมเชษานุภาพไว้

ประการที่สาม เกิดจากการตีบตันทางการเมือง ในระบอบรัฐสภาของบรรดา
นายทหาร และขุนนางรุ่นเก่าอันสืบเนื่องมาจากที่พระยามโนปกรณ์นิติธาดาเปิดสภาผู้แทน
ราษฎรและประกาศใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา แล้วต่อมาพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา
พันโทหลวงพิบูลสงคราม และนาวาโทหลวงศุภชลาศัย ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองจาก
รัฐบาลของพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ และประกาศตั้ง
รัฐบาลใหม่ขึ้นในวันรุ่งขึ้น โดยมีพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี การ
เข้ามามีอำนาจของพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากทหารบก
อันมีพันโทหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้นำ ฝ่ายทหารเรือมีนาวาโทหลวงศุภชลาศัยเป็นผู้นำ
นับว่าเป็นวิธีการที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะเป็นการใช้กำลังอาวุธเข้ามายังค้ำเอา
ตามใจชอบ ถึงแม้ว่าคณะรัฐประหารจะใช้เหตุผลว่า เพื่อให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎร
ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญเป็นข้ออ้างก็ตาม แต่ในความรู้สึกทั่วไปของประชาชน
นั้น ไม่นิยมชมชอบกับวิธีการของรัฐบาลใหม่ เพราะเป็นที่เข้าใจกันดีว่า การยึดอำนาจ
ครั้งนี้ก็เพราะคณะราษฎรเกรงจะถูกปราบปราม โดยคณะเจ้าจึงชิงลงมือเสียก่อน^๒

^๑ เลื่อน ศราภยวาณิช, นิยายของข้าพเจ้า, หน้า ๑๑ - ๑๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑ - ๒๒.

เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันมาก ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เติลิมเอดฉบับวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๔๗๖ ความตอนหนึ่งว่า

"... ทั้ง ๆ ที่เราจะยกปัญหาเรื่องการยึดอำนาจอันไม่เป็นธรรมครั้งหลัง ออกนอกประเด็นเสีย และหันมาพูดถึงการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร แล้วจะเห็นว่า พวกยึดอำนาจนี้ได้ถูกชาคการปกครองไว้ เป็นเวลาอย่างน้อยที่สุด ๑๐ ปี เพราะ ความกฎหมายเลือกตั้งพวกกอกการ ครั้งหนึ่งยอมใ้รับการแต่งตั้ง เป็นสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรโดยอ้างพระบรมราชโองการ แต่งตั้งขึ้นตามกฎหมายเลือกตั้ง ส่วนอีกครึ่งหนึ่งนั้น ก็ยอมเป็นการบังช้ควา การเลือกตั้งนั้นยอมตองแล้วแต่คณะ ผู้กอกการปฏิวัติจะมีความคึกเห็นพึงพอใจใคร ก็ให้เลือกตั้งขึ้นมาเป็นผู้แทน ราษฎร เพราะเหตุที่ไม่ไขว่เวลราษฎรเลือกตั้งเข้ามา หากแต่เป็น เรื่องของ ผู้แทนตำบล ซึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิพลของเจ้าบ้านผานเมือง ราษฎรนั้นคงอยาก จะเลือกคนที่เขาเห็นสมควรขึ้นมาเป็นผู้แทนราษฎรบาง แต่ตามลักษณะและวิธี การของการเลือกตั้งระบบนี้ (คือใ้ราษฎรเลือกตั้งผู้แทนตำบล แล้วผู้แทน ตำบลซึ่งโดยมากเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของทางราชการ จะ เลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง) ราษฎรยอมไม่มีหนทางที่จะเลือกตั้งตาม ใจชอบใ้ เพราะฉะนั้น ถาผลของการเลือกตั้งครั้งนี้ จะมีผู้แทนราษฎร จริง ๆ ของราษฎรสัก ๑๐ คน เขาไปนั่งในสภาสำเร็จแล้วไร ก็จักเป็น สิ่งมหัศจรรย์ที่สุด..."

จะเห็นว่า นอกจากการยึดอำนาจโดยไม่ชอบธรรมคังคำวิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯ เติลิมเอดก้กล่าวแล้ว การดำเนินการทางรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราช อาณาจักรสยามพุทธศักราช ๒๔๗๕ ก็มีใ้เป็นไปอย่างถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ แต่ประการใ้ใ้ไม่ทั้ง ๆ ที่คณะรัฐประหารเองก็ใ้ใ้เหตุผลในการทำรัฐประหารครั้งนี้ โดยประกาศชี้แจงแก่ประชาชนว่า

หนังสือที่ระลึกในงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.จงกล ไกรถรณ์. เรื่องเดิม

"...ช่วยคณะรัฐมนตรีที่บริหารราชการแผ่นดิน ณ บัดนี้ ไม่ถูกต้องครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญ และงคิไซธรรมนูญเป็นอันมาก คณะทหารบก ทหารเรือและพลเรือน จึงได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง เพื่อให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ..." "

แต่ในทางปฏิบัตินั้น คณะรัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้นเองเป็นผู้ถูกใช้อำนาจการปกครองไว้เองเป็นอันน้อยถึง ๒๐ ปี และแม้ในการจัดดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตามกฎหมายเลือกตั้ง ก็เป็นการดำเนินการเพื่อพวกพ้องของคณะรัฐบาลเอง หรืออย่างน้อยก็เป็นคนซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาลเองทั้งสิ้น จึงเป็นหนทางให้เกิดความขมขื่น และเป็นการสร้างปฏิกิริยาทางใจแก่บรรดาข้าราชการ และขุนนางรุ่นเก่าทั้งหลายที่มุ่งหวังจะเห็นประเทศชาติภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วจะได้ดำเนินการตามกระบวนการประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญอย่างถูกต้องเสียที่นั่น แต่การดังกล่าวเป็นไปตามอำนาจและความพึงพอใจของคณะบุคคลที่มีกำลังอาวุธหนุนอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น โดยมีได้คำนึงถึงความชอบธรรมแต่อย่างใด

การเลือกตั้งผู้แทนประจำตำบลได้มีขึ้นในเดือนกันยายนต่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้น มีสิ่งที่น่าสนใจอันจะนำมาพิจารณาต่อไปคือ ในตำบลที่ราษฎรเอาใจใส่ในการเลือกตั้งมากที่สุด ซึ่งหนังสือพิมพ์กรุงเทพาเคดิเมลล์รายงานไว้ดังนี้

"...สภาพของการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรตำบลนครชัยศรี จะเป็นส่วนเปรียบเทียบได้ดีกว่าแห่งอื่น เพราะเป็นตำบลที่อุดมไปด้วยนักการเมือง และเป็นตำบลที่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งมากที่สุดในกรุงเทพฯ ตำบลนี้มีผู้มีสิทธิออกเสียง ๕๐๘๒ คน แต่ไปออกเสียงเพียง ๔๓๔ คนเท่านั้น ที่ไม่ไปตั้ง ๔๖๔๘ คน เป็นอันว่าที่ไม่กิจในการเลือกตั้งเพียง ๑๕ เปอร์เซ็นต์ ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า นายแดง เสถียรบุญโรจน์ได้คะแนนสูงสุด ๑๓๒ คะแนน ส่วนผู้ที่ได้คะแนนต่ำสุดคือนายสนั่น บุญยรัตนมลิน

เรื่องเดียวกัน. หน้าเดียวกัน.

โคตะแนน ๘ ตะแนน ในหัวเมืองต่าง ๆ นอกจากกรุงเทพมหานครนั้น ผลการเลือกตั้ง
 ผู้แทนราษฎรประจำตำบลโคแกก้านั้น ผู้ใหญ่บ้านที่เจ้าเมืองชี้ตัวให้สมัครรับเลือก
 ตั้งเกือบเต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เพราะไม่มีใครสมัครเข้ารับเลือกตั้งแข่งขันกับ
 บุคคลที่ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอสนับสนุนและกำหนดตัวเอาไว้ ผลการ
 เลือกตั้งอันไม่เป็นไปตามวิสัยประชาธิปไตยเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งให้เกิด
 การกบฏปี ๒๔๗๖ นั้น เพราะเมื่อฝ่ายรัฐบาลโคปีคทางที่จะต่อสู้กันตามวิสัยทาง
 ของประชาธิปไตยเป็นทางตันเสียแล้ว ก็ยอมจะตกลงกันควยอาวุธ ทั้งสอง
 ฝ่ายต่างอ้างว่าต่อสู้เพื่อประชาชนอยู่ด้วยกัน ฝ่ายโคจะแพชนะก็ตามที่ แต่ชาติ
 บ้านเมืองและประชาชนต้องเป็นผู้เสียหายทุกครั้งไป วิธีการเลือกตั้งผู้แทน
 ราษฎรทุก ๆ จังหวัดก็ใช้วิธีกำหนดตัวของข้าราชการฝ่ายปกครอง เช่นเดียวกับ
 การกักกัน สนับสนุนผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทนประจำตำบลเหมือนกัน พวก
 ข้าราชการรุ่นเก่าที่ปรีชาฉลาด ไม่สามารถเปลี่ยนจิตใจและวางตัวให้เข้ากับ
 การเลือกตั้ง ซึ่งจะมีขึ้นใด..." ๑

แม่ในพระราชบันทึกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องสมาชิก
 ประเภทที่ ๒ ของสภาผู้แทนราษฎรโคทรงกล่าวไว้ว่า

"...การตกเตือนของข้าพเจ้าไรผล เพราะคณะผู้ก่อการยืนยันในความ
 ประสงค์ที่จะยึดอำนาจไว้ในมือของคณะโคใหญ่โคอย่างนอยเป็นเวลา ๑๐ ปี
 ข้าพเจ้ารู้สึกในขณะนั้นวาทะโคเดียวกันต่อไป การร่างรัฐธรรมนูญก็จะชักช้า
 ไมรรู้จักแล้ว และอาจเป็นการแตกหักร้ายแรงเสียยิ่งกว่าจะยอมรับให้การณ
 เป็นไปตามความประสงค์ของคณะผู้ก่อการจึงโคยอมให้เป็นไปตามนั้น ต่อมา
 ข้าพเจ้าก็โคยืนคำโคเคียนหลักการอันนั้นในรัฐธรรมนูญมากขึ้น และหลักการ
 อันนี้เป็นเหตุให้คนไม่พอใจในคณะรัฐบาลเป็นอย่างมาก จนมีการเริ่มคิดที่จะ
 ล้มรัฐบาลเสียโคผลโคการ เพื่อแก้ไขหลักการชื่อนี้ ตั้งแต่ก่อนทำพิธีพระราช
 ทานรัฐธรรมนูญ และยังมีอยู่เนือง ๆ ในกาลต่อมา การที่พระองค์เจ้าบวรเดช

๑ บันทึกส่วนตัวเล่มที่ ๑ ของร้อยโทจงกล ไกรฤกษ์, (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๗๖).

และพระยาศรีสิทธิสงครามหาพวกพ้องได้มากมายจนถึงกับไต่ยกกองทัพมาประชิดพระนคร ทำให้เกิดมีการฆ่าฟันกันเองในระหว่างคนไทยก็ไต่หยิบยกเอาการตั้งสมาชิกประเภท ๒ นี้ขึ้นเองเป็นข้อสำคัญที่เห็นควรทำลายรัฐบาลเสียโดยกำลัง เพราะโดยกฎหมายไม่มีทางทำได้..."^๑

เหตุการณ์สำคัญก็گذวแล้ว ผนวกกับความรู้สึกไม่พอใจที่คณะปฏิวัติไม่เปิดโอกาสทางการเมืองแก่คณะบุคคลอื่น ๆ ไต่เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ก่ดวก็คือภายหลังการปฏิวัติ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีการขบถปฏิวัติพรรคการเมืองตามกฎหมาย แต่คณะราษฎร ก็ไต่รวมตัวเข้าด้วยกัน มีการประชุมในรูปของพรรคการเมือง กิ่งนั้น จึงทำให้มีคณะบุคคลอื่นพยายามเอาอย่าง เพื่อก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้นมา เพื่อแข่งขันกับคณะราษฎร และเพื่อจะขอเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการเมืองใหม่นี้ด้วย คณะบุคคลก่ดวนี้มีพระยาโทณวณิชมนตรีกับพวกไต่ยื่นคำร้องต่อรัฐบาล ขอจดทะเบียนสมาคมการเมืองชื่อ "สมาคมชาติ" หรือ "คณะชาติ" ประกอบด้วยสมาชิกผู้ริเริ่มคือ

๑. พระยาโทณวณิชมนตรี เป็นนายกสมาคม
๒. คุณหญิงศรีพิชัยสงคราม เป็นอุปนายก
๓. น.อ. พระแสงสิทธิการ ร.น. เป็นอุปนายก
๔. หลวงวิจิตรวาทการ เป็นเลขาธิการ
๕. หลวงสุรินทรเสนี เป็นเหรัญญิก
๖. พลตรีพระยาเสนาสงคราม เป็น กรรมการ
๗. น.อ. พระยาศราภย์พิพัฒน์ ร.น. เป็นกรรมการ
๘. พระบริหารทัศนิตี เป็น กรรมการ
๙. หลวงจรยาภุมบดี เป็นกรรมการ
๑๐. นายชวลิต อภัยวงศ์ เป็นกรรมการ

^๑ เรื่องเดียวกัน.

๑๑. นายสนั่น พิศาลบุตร เป็นกรรมการ

๑๒. นายเพชร บุญบำรุง เป็นกรรมการ

แต่ในขณะที่พระยาโทณวณิชมนตรีกับคณะยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมาคมการเมืองนั้น รัฐบาลไม่อนุญาตให้จัดตั้ง และในเวลาต่อมาคณะราษฎรก็ยุบตัวเองลง คงไว้แต่สโมสรที่วังสราญรมย์ เพื่อให้สมาชิกพบปะกัน แต่ความจริงแล้ว สโมสรดังกล่าวมีพฤติกรรมเป็นรูปพรรคการเมืองทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าต่อมาได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งได้เสนอร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้นมาบ้างในรัฐสภาอย่างไรก็ดี รัฐบาลซึ่งมีสมาชิกประเภทที่สองหนุนหลังอยู่มากในขณะนั้น ก็ไม่ยอมรับร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวของสมาชิกประเภทที่หนึ่งไว้พิจารณาจนสภาผู้แทนราษฎรรัทหนักการ การที่คณะราษฎรใช้อิทธิพลในทางรัฐสภาอีกก็มีอีกกลุ่มอื่น ๆ ได้มีโอกาสในทางการเมือง เช่นนี้ กลุ่มคณะชาติเองเมื่อไม่มีโอกาสต่อสู้กับคณะราษฎรในทางการเมืองได้ ก็มียุทธวิธีทางเดียว คือการเข้าก่อกวนเข้าขวางซึ่งอำนาจทางการเมืองเสียเท่านั้น ^๒ ดังจะเห็นได้ว่าในเวลาต่อมาบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะชาติเกี่ยวข้องกับกบฏบวรเดชอยู่หลายคน

จริงอยู่ คณะราษฎรได้ประกาศว่าจะให้มีเสรีภาพ สิทธิ เสมอภาคและความสมบูรณ์พูนสุขแก่ราษฎร แต่เพราะความไม่บริสุทธิ์แก่ตัวเอง โดยอยากจะกอบโกยแสวงหาอำนาจ และฉ้อเมากด้วยตำแหน่ง ยศและรักพวกรักพ้องนี้แหละ จึงทำให้ประชาธิปไตยที่ตนคิดมาจากมหานครปารีสไม่บริสุทธิ์พอ^๓ จึงเป็นเหตุให้เกิดความแตกแยกขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในเวลาต่อมา จนถึงกับต้องเข้าก่อกวนเข้าขวางซึ่งประทัดประหารกันเองในที่สุดด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้อีกประการหนึ่ง

คำให้การหลวงวิจิตรวาทการต่อศาลพิเศษ ในคำพิพากษาศาลพิเศษเรื่องกบฏ
วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

^๒ Virginia Thomson, Thailand: The New Siam (New York: Maemillan Company, 1941), pp. 71 - 72.

^๓ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์, อนุสรณ์พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ วันถึงแก่อนิจกรรมครบ ๑๐ ปี ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๓ (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสงเคราะห์ไทย, ๒๕๑๓), หน้า ๗๕.

ประการที่สี่ เกิดจากความประสงค์ที่จะให้มีการจัดระบอบการปกครองประเทศให้เป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริงตามอุดมการณ์ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หลักฐานแรกที่ชี้ให้เห็นว่ามูลเหตุข้อนี้มีความสำคัญยิ่ง ประการหนึ่งที่จะนำไปสู่เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ หม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ อดีตนักโทษคดีกบฏปี ๒๔๗๖ ได้แสดงทัศนะเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ "เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง ไว้ถึงความตอนหนึ่งว่า

"... เป็นการยากที่จะล่วงรู้เจตนาอันแท้จริงของหัวหน้าผู้ก่อการกบฏแต่ละคนว่าคิดกระทำการเพื่ออะไรแน่ แต่เท่าที่ได้มีการปรึกษาหารือและตกลงกันนั้น ทุกคนแสดงความปรารถนาจะจัดระบอบการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อีกแง่หนึ่งก็คือ บุคคลเหล่านี้ทั้ง เกิดยุคและก่อดลวัติคอมมิวนิสต์ และระแวงสงสัยว่าสวนมากในคณะผู้ก่อการจะใช่อิทธิพลนำดลวัติคอมมิวนิสต์มาใช้ โดยฉวยใจประชาชน แล้วระบอบการปกครองก็จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นรัฐบาลสังคมนิยม เขาเชื่อว่า ในบรรดาผู้คิดปฏิวัตินั้นไม่มีใครเลยที่ปรารถนาจะรื้อฟื้นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชขึ้นมาใช้ใหม่ ทุก ๆ คนเข้าใจว่าระบอบนั้นล้าสมัย เป็นเครื่องลายครามที่ควรที่จะส่งเข้าพิพิธภัณฑสถานนั้น..."

ทัศนะของหม่อมราชวงศ์นิมิตรมงคล นวรัตน์ ดังกล่าวนี้ พิจารณาได้ว่าประเด็นปัญหาสำคัญที่นำไปสู่การกบฏปี ๒๔๗๖ นั้น เกิดขึ้นจากผลสะท้อนของการที่คณะราษฎรได้ยึดอำนาจจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญนั้น ภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญไปแล้วสองฉบับ ทั้งฉบับชั่วคราวและฉบับถาวร เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ แล้วก็ตาม แต่วิธีการดำเนินการปกครองบริหารราชการก็ทำได้เป็นไปตามวิธีการอันถูกต้องในครรลองของประชาธิปไตยตามที่ได้อาคทวงกันแต่ประการใดไม่ แต่เกมส์การเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วก็กลายเป็นเกมส์การต่อสู้แย่งชิงอำนาจกัน จนปราศจากกฎเกณฑ์ยิ่งกว่าก่อน เปลี่ยนแปลงการปกครอง

นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง

(พระนคร : อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๓๖ - ๓๓๗.

แล้วเสียอีก แม้ในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงประกาศสละราชสมบัติ ก็ใ้ทรงชี้แจงว่า "เนื่องจากเหตุที่คณะผู้ก่อการมิไ้กระทำให้มีเสรีภาพในการเมืองอันแท้จริง และประชาชนมิไ้มีโอกาสออกเสียงก่อนที่จะดำเนินนโยบายอันสำคัญต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้มีการกบฏขึ้น" และด้วยความรู้สึท่จะช่วยดำเนินการปกครองให้เป็นไปโดยชอบธรรมตามวิถีทางแห่งระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง จึงทำให้คณะบุคคลกลุ่มหนึ่งดำริที่จะกระตุ่นเตือนให้รัฐบาลขณะนั้นดำเนินการปกครองประเทศเสียใหม่ให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จึงได้ยื่นคำขาดต่อรัฐบาล ๒ ข้อ เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๗๖ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วอาจสรุปไ้ว่าเป็นความปรารถนาอย่างแรงกล้าของคณะก่อการที่จะให้มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้เด่นชัดจากคำขาดทั้ง ๒ ข้อดังนี้

๑. ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญชั่วคราว

๒. ต้องดำเนินการโดยรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การตั้งและถอดถอนคณะรัฐบาล ต้องเป็นไปโดยเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำโดยการจับอาวุธ ดังที่แล้มาแล้ว โดยเหตุนี้ต้องยอมให้คณะกรรมการเมืองที่ขอความช่วยเหลือ

๓. ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการทั้งทางทหารและพลเรือน ต้องอยู่นอกการเมือง เว้นแต่ผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมีหน้าที่อยู่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างต้นนั้นไม่ตัดสิทธิ์ในการที่ข้าราชการประจำ จะยึดถือลัทธิการเมืองใด ๆ ที่ขอความช่วยเหลือ แต่กั้ห้ามมิให้ใช้อำนาจหรือโอกาสในตำแหน่งหน้าที่เพื่อสนับสนุน แฝงแพร่ลัทธิที่ตนนิยม หรือบังคับผู้เชื่อโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้ผูอื่นถือตามลัทธิที่ตนนิยมนั้นเป็นอันขาด ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ผู้นบัญชาการทหารบกทหารเรือลงไปต้องไม่มีหน้าที่ทางการเมือง,

๔. การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการจักต้องถือคุณวุฒิ ความสามารถเป็นหลักไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการ เมือง เป็นความชอบ หรือเป็นข้อรังเกียจในการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง

๕. การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ต้องถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

๖. การปกครองกองทัพจักต้องมีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไปประจำตามท้องถิ่น มิให้กำลังส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง

ข้อเสนอของฝ่ายก่อการนี้ได้ยืนยันขอร้องให้ทางฝ่ายรัฐบาลปกครองโดยสันติ โดยมีต้องใช้กำลังฆ่าฟันกันเองจนเสียเลือดเนื้อ ไม่ควรรบพุ่งล้างเผ่าญคนไทยกันเอง กล่าวที่บ้านเมืองจะอดหมานเป็นช่องทางใหม่หาประเทศเขาแทรกแซง แล้วจะต้องเสียเอกราชไป^๒ แต่ไม่เป็นผลเมื่อทหารฝ่ายรัฐบาลดำเนินการปราบปรามด้วยอาวุธในเวลาต่อมา

ด้วยความคาดหมายว่าถารองขอโดยดีรัฐบาลคงไม่ยอม เพราะหลวงประกิจรัฐมนตรีรวมอยู่ในรัฐมนตรีด้วย หากยกไปเป็นพวกมาก ๆ อาจยินยอมง่ายกว่า โดยหวังว่ากองทัพฝ่ายหัวเมืองและข้อเสนอ ๖ ประการที่มีเหตุผลรัฐบาลอาจเลือกตามคำขาดมากกว่าที่จะเลือกเข้าพวกตนเอง เพราะคณะราษฎรก็ได้ประกาศแล้วว่าอยากปกครองประเทศให้เป็นประชาธิปไตย พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอฯ ไม่ให้ใช้อาวุธยิงชนชาติเดียวกัน จกหมายของขุนเริงรัชชยันยันว่าทหารหัวเมืองที่อยู่แนวหน้ายอมทนให้ฝ่ายรัฐบาลยิงอยู่หนึ่งคืนกับหนึ่งวัน เมื่อหมดหนทางเนื่องจากรัฐบาลไม่ยอมเจรจาค้วยแล้ว จึงต้องจำใจ

^๑ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ๓๘/๑๖, เรื่อง เติม.

^๒ หนังสือที่ระลึกงานพิธีพระราชทานเพลิงศพพร้อยโทจงกลไกรฤกษ์, หน้า ๕๔.

คือ สรุปลงไว้ว่าความปรารถนาและเจตนารมณ์ที่จะให้ประเทศได้มีการปกครองตามแบบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติอย่างแท้จริงนั้น ได้เป็นมูลเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ทหารหัวเมืองได้รวมตัวกันขึ้น เพื่อจัดการให้รัฐบาลดำเนินไปตามความประสงค์นั้น และในการปฏิบัติตามแผนนี้จะต้องอาศัยความร่วมมืออย่างพร้อมเพรียงของกองทหารหัวเมืองแทบทุกหัวเมือง จึงมิใช่เป็นเรื่องเหลวไหลเสียทีเดียวที่จะอ้างว่า การปฏิวัติครั้งนั้นเป็นไปตามมติของมหาชนชาติไทย^๒ ส่วนมากนั้นเอง

ประการที่ห้า เกิดจากความขัดแย้งระหว่างคณะทหารหัวเมืองกับคณะราษฎรภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว โดยที่ทหารหัวเมืองรู้สึกว่าการราษฎรไม่ได้ให้ความสนใจและมองเห็นความสำคัญของบรรดาทหารหัวเมืองในกิจการที่สำคัญ ๆ ทางการเมืองภายในประเทศชาติ ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจของบรรดาทหารหัวเมืองที่รู้สึกว่าตนเองขาดความสำคัญไปโดยสิ้นเชิงนั้น เป็นผลเนื่องมาแต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น แผนยี่ก้ออำนาจ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎรมิได้คำนึงถึงกองทหารหัวเมืองเลย เพราะเชื่อว่าคงจะเตรียมตัวเข้ามาไม่ทันการ ฉะนั้น ช่องโหว่ของทหารหัวเมืองจึงเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้เกิดการกบฏนองเลือดขึ้นได้โดยง่าย^๓ ต่อมาภายหลังที่คณะราษฎรได้ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศไว้ได้แล้วเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีคำสั่งบอกเหตุหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องไปถึงการเกิดกบฏในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ด้วย นั่นคือ ฝ่ายทหารที่เป็นเสนาธิการในการยึดอำนาจคือ

^๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า ๓๕.

^๒ นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., เรื่องเดิม, หน้า ๓๓๗ - ๓๓๘.

^๓ วิชัย สุวรรณรัตน์, การปฏิวัติ รัฐประหารและกบฏ... เรื่องเดิม, หน้า ๕๕.

พันเอกพระยาทรงสุร เกษ โกรวบอำนาจและควบคุมตำแหน่งหน้าที่ทางทหารไว้สิน^๑ และ
 ได้ขึ้นนโยบายการจักรูปกองทัพเสียใหม่ โดยจะจัดกองทัพอย่างประเทศสวิสไม่มีนายทหาร
 ยศนายพล^๒ และการที่พันเอกพระยาทรงสุร เกษในฐานะรองผู้บัญชาการทหารบกได้ออก
 คำสั่งย้าย ยิบและปลดนายทหารแทบทุกวัน จนกระทั่งเลิกเหล่าทหารเสนาธิการ แล้วตั้ง
 โรงเรียนรบขึ้นแทน โดยที่พันเอกพลพลพยุหเสนามิได้รับรู้ควย นำไปสู่การแตกแยกอย่าง
 รุนแรงระหว่างบุคคลทั้งสองในเวลาต่อมา^๓ ประกอบกับการที่นายทหารรุ่นหนุ่มคือพันโท
 หลวงพิบูลสงคราม ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากบรรดานายทหารรุ่นหนุ่มทั้งหลาย
 ซึ่งไม่พอใจนโยบายการทหารของพันเอกพระยาทรงสุร เกษเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ได้เข้ามา
 มีบทบาทร่วมกับพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เพื่อจะทอนอำนาจของพันเอกพระยา
 ทรงสุร เกษลงเสีย การแตกแยกของบรรดาผู้นำฝ่ายทหารของคณะราษฎรดังกล่าวนี้
 ได้กลายเป็นช่องว่างประการหนึ่งที่ทำให้คณะเจ้าและขุนนางกลุ่มกษัตริย์ฉวยโอกาสที่จะ
 ปราบคณะราษฎรเสีย^๔ และภายหลังการยึดอำนาจของพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา
 และคณะเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ แล้ว บรรดาทหารหัวเมืองยิ่งรู้สึกหวัค
 ระวางเกี่ยวกับฐานะและความมั่นคงของตนเองมากขึ้น ประกอบกับคณะราษฎรได้เริ่มแผ่
 อำนาจอย่างเต็มที่ทั้งในกรุงเทพฯและหัวเมือง ก็จึงเห็นจากการที่ข้าราชการรุ่นเก่า
 ถูกย้าย ถูกปลดออกเป็นอันมากแล้วบรรจพรรคพวกของคณะราษฎร เข้ามุมอำนาจแทน^๕

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๒ เสาวรักษ์ (นามแฝง), ตัวตายแต่ชื่อยัง, หน้า ๒๑๒.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๖.

^๔ วิชัย สุวรรณรัตน์, เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน.

^๕ บันทึกส่วนตัวเล่มที่ ๑.... เรื่องเดิม.

ในฝ่ายกองทัพบกเองก็ได้มีนายทหารบกจำนวนมากได้ถูกปลด ย้ายตำแหน่ง และควบคุม
กำลังไปทั้งสิ้น ผู้ที่ถูกปลดเช่น พลตรีพระยาเสนาสงคราม พันเอกพระยาเทพสงคราม
พันเอกพระยาฤทธิรงค์รณเจต นาวาเอกพระแสงสิทธิกรลาดา ซึ่งต่อมาบรรดานายทหาร
ที่ถูกปลดและถูกย้ายตำแหน่งเหล่านี้ บางคนก็ได้ร่วมทำการกบฏด้วย

ความไม่พอใจของบรรดาหัวเมืองต่อรัฐบาลกึ่งกลาง ยังมีปรากฏออกมาให้เห็น
อย่างเด่นชัดในข้อเรียกร้อง ๒ ประการของฝ่ายกบฏต่อรัฐบาล โดยเฉพาะในข้อที่ ๒
ที่ว่า การปกครองกองทัพบกจะต้องมีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไป
ประจำตามท้องถิ่น มิให้กำลังส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง คำขอตามข้อเรียกร้อง
กึ่งกลาง จะพิจารณาเป็นอื่นไม่ได้ นอกจากเป็นคำขอที่ต้องการความยุติธรรมอย่างเสมอ
ภาคในกิจการเกี่ยวกับกองทัพบก มิใช่เลือกที่รักมักที่ชังอยู่แต่ในเมืองหลวงเท่านั้น ใน
ขณะที่ทหารหัวเมืองถูกทอดทิ้งจนคล้ายกับไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
หัวเมืองที่อยู่ไกลออกไปยิ่งขาดการเอาใจใส่จากผู้บังคับบัญชาชั้นสูง จึงเป็นเหตุจูงใจ
ทหารหัวเมืองในการทำการกบฏยิ่งขึ้น ประกอบกับทหารหัวเมืองส่วนใหญ่เคยเป็นศิษย์
ที่นิยมนับถือพันเอกพระยาทรงสุรเดชอยู่มาก ดังเช่นคำให้การของขุนคลังพลพณทัว่า
"เขาดามดมว่าเกลียดหลวงพิบูลสงครามใหม่ ผมว่าผมไม่เกลียด แต่ไม่นับถือและถูก
กัวยว่าไม่มีความสามารถควรแก้ตำแหน่ง ผมนับถืออาจารย์ของผมคนเคียวและอยาก
ให้ท่านเป็นนายกรัฐมนตรีน"^๒ และเมื่อทราบวาพันโทหลวงพิบูลสงครามเกิดขัดแย้งเป็น
ศัตรูทางการเมืองกัน บรรดาศิษย์ทั้งหลายก็เอาใจช่วยพันเอกพระยาทรงสุรเดชมากขึ้น
เมื่อเห็นว่าอาจารย์ของตนมีศัตรูจึงแก้ศึกจะช่วยเหลือ กรณีนี้นับเป็นสาเหตุหนึ่งด้วย

^๑ วิชัย สุวรรณรัตน์, เรื่องเกิมน, หน้า ๕๕.

^๒ นิมิตรมงคล นรรัตน์, ม.ร.ว., เมืองนิมิตรและ..... หน้า ๓๓๓.

เหตุการณ์ทั้งหลายทั้งไกลแล้ว รวมทั้งการที่รัฐบาลเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับเข้ามาเป็นรัฐมนตรี และฟ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เป็นมูลเหตุให้ทหารหัวเมืองต่างหันเหศรีธาออกไปจากรัฐบาลคณะราษฎรโดยสิ้นเชิง และในทางตรงกันข้าม ทหารหัวเมืองยังคงจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์อยู่มาก คณะราษฎรเองก็มีใฝ่ใจที่จะสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ทหารหัวเมืองอยู่ด้วย จึงเป็นเหตุให้ทหารหัวเมืองรวมตัวเข้าทำการปฏิวัติ ภัยความหวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ และหวังจะปกป้องพระบรมเชษฐาภคินีของพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่เป็นที่เคารพบูชาของบรรดาทหารทุกหน่วยเหล่าต่อไป เป็นเป้าหมายสำคัญเบื้องต้น และมุ่งหวังที่จะเรียกร้องให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของทหารหัวเมืองด้วย จึงนำไปสู่เหตุการณ์กบฏในเวลาต่อมา

ประการที่หก การกระทบกระทั่งในมูลเหตุส่วนตัวของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช กฤดากร และพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามกับบรรดาผู้นำในคณะราษฎร เป็นเหตุนำไปสู่การช่วงชิงอำนาจรัฐในที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช กฤดากร เคยทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่กี่เดือน พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมด้วยเรื่องสั่งขึ้นเงินเดือนนายทหาร ๒๐ คนไปแล้ว แต่กระทรวงการคลังและอภิรัฐมนตรี ซึ่งทำหน้าที่แทนพระมหากษัตริย์ไม่อนุมัติตามที่ขอมา การลาออกด้วยเรื่องพิพาทเพื่อรักษาผลประโยชน์ของทหารไต่บังคับบัญชาครั้งนี้ ทำให้พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชเป็นที่นับถือของบรรดานายทหารทั่วไปอย่างกว้างขวาง และการที่ทรงมีพระทัยฝักใฝ่สนใจในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอยู่แล้ว จึงได้กลายเป็นที่พึ่ง เคียงของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชอยู่มากกว่าจะเป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แม้เมื่อคณะราษฎรทำการได้สำเร็จแล้วก็ยังมิได้เข้าใจว่า พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลง

การปกครอง เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๕ ค่าย^๑ ความไม่พอใจของพลเอกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวร เกษนั้น ได้เริ่มมีมาตั้งแต่ก่อนที่คณะราษฎรจะได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กล่าวคือ พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษได้เรียกพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา และพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามมาถามความเห็นเรื่องระบอบการปกครอง ซึ่งต่างก็ลงความเห็นว่าไม่เหมาะ ไม่ควรแก่ยุคสมัย ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยได้แล้ว แต่มาคิดชดักกับตรงวิธีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมเป็นอันตกลงกันในเรื่องวิธีการไม่ได้^๒ จนเมื่อพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใ้สำเร็จแล้ว ก็ได้เสนอชื่อพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษให้เป็นประธานกรรมการคณะราษฎรหรือนายกรัฐมนตรี แต่ถูกเสียงข้างมากในที่ประชุมคณะราษฎรคัดค้าน เพราะเป็นพระราชวงศ์ชั้นสูง^๓ นับตั้งแต่บัดนั้นมาพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษก็ทรงเป็นไม้เบื่อไม้เมากับคณะราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา^๔ แม้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คณะราษฎรก็ไม่ได้ไว้วางใจในตัวของพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษผู้ทรงมีอิทธิพลอยู่ในคณะทหารบกนัก ได้ส่งสายไปเฝ้าทำที่แย้มพรายให้พระองค์อยู่เฉย ๆ และจะโคตีเองในภายหลัง^๕ ซึ่งพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษก็ทรงทราบดีว่าพระองค์กำลังตกอยู่ในฐานะเป็นที่ไม่ไว้วางใจของคณะราษฎรตลอดมา ความไม่พอใจหลายประการที่พลเอก

^๑ เสาวรักษ์ (นามแฝง), ตัวตายแต่ชื่อยัง, หน้า ๕๕.

^๒ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), เหตุการณ์ทางการเมือง ๔๓ ปี แห่งระบอบประชาธิปไตย (พระนคร : รวมการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๓๗๙ - ๓๘๐.

^๓ เกรียงศักดิ์ พิสนาคะ, โศกนาฏกรรมสาหัสที่หินลับ (พระนคร : เกื้อกูลการพิมพ์, ๒๕๐๘), หน้า ๔๘.

^๔ กรมโฆษณาการ, คำพิพากษาศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๘๒ เรื่องกบฏ (พระนคร : โรงพิมพ์พานิชสุภณ, ๒๔๘๒), หน้า ๒๖.

^๕ เสาวรักษ์ (นามแฝง), เรื่องเดิม, หน้า ๕๕.

พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษมคีตรัฐบาลที่ควบคุมโดยคณะราษฎร ได้คุกรุ่นอยู่ในใจ ตลอดมา นับแต่คณะราษฎร ได้ประกาศแถลงการณ์ประนามโจมตีพระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชอย่างรุนแรง และปล่อยให้มีการหมิ่นพระบรมราชานุภาพของพระประมุข รวมทั้งความฉกฉวยในทางส่วนตัวที่คาดว่าจะทรงได้รับตำแหน่งในทางการ เมืองจากคณะราษฎรด้วย จึงยิ่งเป็นการบีบคั้นให้พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษมไม่พอใจมากยิ่งขึ้น

เหตุการณ์ที่นับว่าเป็นจุดชนวนให้พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษมทรงคัดค้านพระทัยเข้าร่วมกับคณะทหารหัวเมือง เพื่อใช้กำลังเข้าล้มล้างรัฐบาลก็คือ การที่บุคคลสำคัญในคณะรัฐบาลขณะนั้น ๒ คนคือ พันโทหลวงพิบูลสงครามกับนาวาโทหลวงศุภชลาศัย ได้มีหนังสืออันมีลักษณะข่มขู่ไปยังพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษมถึงความตอนหนึ่งว่า

"...ในการยึดอำนาจการปกครองทั้ง ๒ คราว คณะผู้ก่อการได้ยึดหลักปฏิบัติไปในทางลมนละมอมเสมอ เพื่อเห็นแก่ความสงบของบ้านเมือง และอิสรภาพของชาติไทย แต่บัดนี้ปรากฏข่าวตามทางสืบสวนว่าท่านได้มีการประชุมและคิกคอบอยู่เสมอในอันที่จะให้ เกิดความไม่สงบแก่บ้านเมือง และทำให้รัฐบาลเป็นกังวล ซึ่งเป็นเหตุให้การบริหารบ้านเมืองไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร จะเป็นในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้รับผิดชอบรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จึงขอเตือนให้ท่านสงบจิตใจเสีย หากท่านยังขึ้นจวนจวนอีก คณะผู้ก่อการจะกระทำกรอย่างรุนแรง และจะถือเอาความสงบของบ้านเมืองที่ท่านนั้นเป็นกฎหมายอันสูงสุดในการกระทำแก่ท่าน ที่กล่าวมานี้มิใช่เป็นการขู่เชิญ แต่เป็นการเตือนมาเพื่อความหวังดี..."

เมื่อทรงได้รับหนังสือดังกล่าวเช่นนี้ พระองค์ถึงกับทรงตรัสแก่บรรดานายทหารทั้งหลายที่บ้าน พระยาไชยเชนทรฤทธิรงค์ว่า "ตั้งใจจะเป็นพลเมืองที่สงบ แต่เขาไม่ให้สงบ

และรัฐบาลจะทำการล้มราชบัลลังก์ แล้วดำเนินการปกครองอย่างลัทธิคอมมิวนิสต์ อันผิด
จากรัฐธรรมนูญ" หนังสือท่านองคังกล่าวนี้ ได้มีไปถึงบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคน อาทิเช่น
พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นเทเวธวงศ์ปภกรณ์ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าทศศิริวงศ์ หม่อม
เจ้าไชแสงระพีพัฒน์ หม่อมเจ้าโสภณภาราไคย์ พลตำรวจโทพระยาอภิรักษ์ประเท
สันโทประยูร ภมรมนตรี นาวาเอกพระยาศรภักย์พิพัฒน์ ^๒ เป็นอาทิ

หนังสือดังกล่าว นอกจากจะสร้างความไม่พอใจให้แก่บรรดาขุนนางและพระราช
วงศ์รุ่นเก่าแล้ว ยังเป็นการสร้างความแตกแยกระหว่างกลุ่มบุคคลทั้งสองให้รุนแรงมากยิ่งขึ้น
ขึ้น ขณะนั้นแม้แต่หนังสือพิมพ์ที่ต่อต้านการกระทำของนายทหารทั้งสองนี้มาก ดังเช่นบทนำ
ของหนังสือพิมพ์บางกอกใหม่ฉบับประจำวันพุธที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๙๖ ได้แสดงความ
เห็นเกี่ยวกับจดหมายสันโทหลวงพิบูลสงคราม และนาวาโทหลวงศุภชลาศัยถึงความค่อนข้าง
ว่า

"...เป็นที่โจ่งแจ้งแก่ประชาชนทั่วไปว่า คุณหลวงทั้งสองที่กล่าวนามมานั้น
ได้แลเห็นความหยาบคายในอันที่จะต้องมีจดหมายทูล และแจ้งไปยังเจ้านายและ
ข้าราชการรุ่นเก่า เพื่อนผู้ใดรับจดหมายนั้น ๆ วาอย่าได้ทำลายการดำเนินงาน
ของรัฐบาล..." ^๓

ความรู้สึกขัดแย้งในอุดมการณ์และวิถีทางในทางการ เมืองระหว่างพลเอกพระวรวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าบวรเดชกับคณะราษฎรขณะนั้น นับวันจะรุนแรงมากขึ้นทุกที ทั้งนี้เมื่อพิจารณา
ในส่วนพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชแล้ว จะเห็นได้ว่า การก่อกองกบฏ

^๑ กรมพระธรรมนูญทหารบก กระทรวงกลาโหม, บัญชีสำนวนคดีและคำพิพากษา
ศาลพิเศษคดีกบฏ, (พระองค์เจ้าบวรเดช) แผ่นที่ ๕, คดีคำที่ ๗/๒๔๙๖.

^๒ เลื่อน ศรภักย์วานิช, เรื่องเดิม, หน้า ๑๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

ครั้งนี้เกิดจากความซัดเซ้งมุ่งหวังทางอำนาจมากกว่าอย่างอื่น นับแต่สมัยที่ทรงลาออกจากตำแหน่ง เสนาบดีกระทรวงกลาโหมก่อนการปฏิวัติ ๒๔๗๕ มาแล้ว จนเมื่อพลาจจากการได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอย่างที่ตั้งใจหวังไว้ ประจวบกับเหตุการณ์สมัยเริ่มต้นรัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีส่วนสนับสนุนเช่นนั้น จึงกระตุ้นเตือนให้พระองค์ยึดอำนาจจากคณะราษฎร

ทางบ้านพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามนั้น ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ก็อยู่ในสภาพคล้ายหุ่นให้คณะราษฎร เช็ดเล่นตามใจชอบ ทั้งที่เคยมีส่วนรู้เห็นในการก่อการปฏิวัติครั้งนั้นด้วย แต่เนื่องจากเป็นผู้ตัดสินใจช้า คณะราษฎรก็รีบชิงก่อการปฏิวัติเสียก่อน เมื่อการณสำเร็จแล้ว พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ยังได้เชื่อเชิญให้พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม เข้าร่วมทำงานช่วยเหลือคณะราษฎรด้วย แต่พันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามปฏิเสธคำเชิญนั้นด้วยไม่พอใจที่คณะราษฎรบางคนใช้วิธีการรุนแรงในการยึดอำนาจเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เช่น กรณีนายพลตรีพระยาเสนาสงครามถูกยิงในวันยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครอง^๒ พลโทประยูร ภมรมนตรีได้เล่าถึงพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามไว้ตอนหนึ่งว่า

"...สำหรับท่านพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามนั้น ข้าพเจ้าได้พบที่กรุงปารีส พร้อมกับพันเอกพระยาทรงสุรเดช ขณะนั้นข้าพเจ้าได้ก่อหวอดเริ่มคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองกันขึ้นอยู่แล้วกับท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม และคุณหลวงประดิษฐมนูธรรม ข้าพเจ้าจึงได้ปรารภเรื่องการเมืองกับท่านเจ้าคุณทั้งสอง เจ้าคุณทรงสุรเดชสนใจเป็นพิเศษ และตกปากรับคำในวาระแรก และเร่งให้ข้าพเจ้ากลับไปเพื่อลงมือกันเลย ส่วนพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามนั้น ข้าพเจ้าใช้เวลาติดตามรับใช้วิพากษ์วิจารณ์การเมืองกับท่านเป็นเวลาพิเศษ ท่านจึงตกลงร่วมมือ

เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, ปฏิวัติ ๒๔๗๕, (พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๕๑๔).

หน้า ๑๖๗ - ๑๖๘.

^๒ เสาวรักษ์ (นามแฝง), ตัวตายแต่ชื่อยัง, หน้า ๑๓๗ - ๑๓๘.

แต่มีเงื่อนไขขออุทวมุคุคลชั้นผู้ใหญ่ที่จะร่วมมือเสียก่อน ต่อมาเมื่อพันเอกพระยา
ศรีสิทธิสงครามทราบว่า พันเอกพระยาทรงสุรเดชกับพันเอกพระยาพลพลพยุห
เสนามารวมมือควย ก็ขอลอนตัว โดยรับปากว่าจะไม่เปิดเผยความลับที่ใครเห็น
มาและจะติดตามก้อยู่วงนอกเท่านั้น..."^๑

ครั้นเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จแล้ว พันเอกพระยาทรงสุรเดชไม่พอใจ
พันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามที่ถอนตัวออกไปเสียจากคณะราษฎร ก่อนการลงมือปฏิวัติ จึง
ไต่ล้งย้ายไปประจำกระทรวงศึกษาธิการ^๒ ซึ่งเป็นการลงโทษกันทางอ้อมนั่นเอง
เหตุการณ์ด้านทหารในคณะราษฎร เริ่มปั่นป่วนวุ่นวายมากขึ้น เมื่อพันเอกพระยาพลพลพยุห
เสนา เกิดชกใจอย่างรุนแรงกับพันเอกพระยาทรงสุรเดชในเรื่องที่พันเอกพระยาพลพลพยุห
เสนาให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า ไม่ไต่ทราบเรื่องการประกาศยุบสภา และถูกหลอกให้เซ็นชื่อ
แต่ที่ถึงขั้นแตกหักนั้น เกิดจากพันเอกพระยาทรงสุรเดช ไต่ออกคำสั่งยกเลิกคำสั่งพันเอกพระยา
พลพลพยุหเสนาในหน้าที่ผู้บังคับการทหารบกบางฉบับถึงกับใช้มีดไล่ฟันกัน^๓ ต่อมาพันเอก
พระยาทรงสุรเดช ไต่ชักชวนพันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์กับพันโทพระประสาธิตพิทยาอุทธร ร่วมใจ
กันลาออกจากตำแหน่งต่าง ๆ ทางราชการทั้งหมด เป็นผลให้พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา
จำต้องพลอยลาออกควย ทำให้ตำแหน่งสูง ๆ ทางทหารของคณะปฏิวัติว่างลง ในการนี้
พันโทหลวงพิบูลสงคราม ไต่ให้พันโทประยูร ภมรมนตรี เป็นทูตไปติดต่อดีุพลตรีพระยาพิชัย
สงคราม และพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม เข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และเสนา
ธิการทหารบก ส่วนตัวพันโทหลวงพิบูลสงครามนั้นก็ขอควางตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก
ความคิดนี้พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เห็นชอบควย และได้มีการเจรจากกลงกันที่
กระทรวงการต่างประเทศ เมื่อไต่ชี้แจงความจำเป็นและไต่ค้ำมั่นสัตย์ากันเรียบร้อยแล้ว

^๑ หนังสือที่ระลึกพิธีพระราชทานเพลิงศพร้อยโทจงกล ไกรฤกษ์, หน้า ๓๕ - ๓๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๓ เสาวรักษ์ (นามแฝง), เรื่องเดิม, หน้า ๒๑๔ - ๒๑๕.

พันโทหลวงพิบูลสงครามก็ให้คำรับรองกับพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ว่าได้ทำการตกลงกับคณะผู้ก่อการฝ่ายทหารเรียบร้อยแล้ว และให้พันโทประยูร ภมรมนตรี เสนาธิการคณะรัฐมนตรีนำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระราชทานโปรดเกล้าฯ ลงพระปรมาภิไธยโดยพันโทประยูร ภมรมนตรีได้กราบบังคมทูลรับรองเรื่องการแต่งตั้งพันโทหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก โดยขอเอาชีวิตเป็นประกันจนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางพระทัย โดยตรัสว่า "ฉันก็จะยอมเชื่อแก่สักครั้ง" แล้วทรงลงพระปรมาภิไธยเปลี่ยนแปลงและแต่งตั้งนายทหารระดับสูงในวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๗๖

ครั้นพอวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา พันโทหลวงพิบูลสงคราม และนาวาโทหลวงศุภชลาศัยก็ทำการรัฐประหารจับได้พระยามโนปกรณนิติธาดา ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยพันโทหลวงพิบูลสงครามได้อ้างเหตุผลในการทำการครั้งนี้กับพันโทประยูร ภมรมนตรีว่า "ประยูร จำเป็นต้องทำ ไม่มีทางหลีกเลี่ยง เพราะเจ้าคุณศรีสิทธิสงครามเล่นไม่ซื่อหักหลัง เตรียมส่งย้ายนายทหารผู้คุมกำลังทั้งกองทัพ พวกก่อการจะถูกคัดคืนตัวมือและถูกฆ่าตายในที่สุด"^๒ เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้พันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามโกรธแค้นพันโทหลวงพิบูลสงครามมาก ถึงที่พลโทประยูร ภมรมนตรีเล่าไว้ว่า

"...ต่อมาอีก ๒ - ๓ วัน ท่านเจ้าคุณศรีสิทธิสงครามมาหาข้าพเจ้าที่บ้าน บางซื่อ ให้นำเข็มเกรียม คาแคงมาเป็นสายเค็ดๆ นึงก็ถกรามพูดว่าหลวงพิบูลสงครามเล่นสกปรก หลอกเอาทานมาทำลายปณิเพื่อสร้างตนเอง ท่านจะคงกำจัด จะคงฆ่าหลวงพิบูลสงคราม แต่จะคงดูเหตุการณ์ไปก่อน ถ้าหลวงพิบูลสงครามเกินพระเจ้าแผ่นดินเมื่อใด ทานเป็นลงมือแก้ชก..."^๓

^๑ อ.พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม (พระนคร : โรงพิมพ์มนตรี, ๒๕๑๘).

^๒ หนังสือที่ระลึกในงานพิธีพระราชทานเพลิงศพร้อยโทจงกล ไกรฤกษ์ หน้า ๓๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

อาจสรุปได้ว่า ความขัดแย้งและการกระทบกระทั่งด้วยมูลเหตุส่วนตัวของพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดชและพระยาศรีสิทธิสงคราม อันมีต่อคณะราษฎรนั้น ได้เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่น่าไปสู่การเกิดกบฏในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ในที่สุด

มูลเหตุสำคัญทั้ง ๒ ประการดังกล่าวแล้ว ทำให้การต่อสู้กันทางการเมืองยุคประชาธิปไตยถึงจุดขัดแย้ง และแตกหักจนไม่สามารถจะประนีประนอมกันอีกต่อไปได้ จนที่สุดถึงขั้นใช้กำลังเข้าแย่งอำนาจรัฐในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ซึ่งนักวิชาการทางรัฐศาสตร์หลายท่านต่างลงความเห็นว่า เหตุการณ์กบฏครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ นั้นเอง^๑ อย่างไรก็ตาม ผลการต่อสู้ในครั้งนี้ก็นำมาสู่การสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยของไทยถึงรายละเอียบที่จะกล่าวต่อไป

๓.๒ วัตถุประสงค์ของการกบฏ

การกบฏที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ตามคำขาดที่ฝ่ายรัฐบาลได้รับจากฝ่ายกบฏทั้ง ๒ ฉะนั้น ใคร่จะพูดถึงวัตถุประสงค์ของการกบฏในครั้งนั้นไว้อย่างชัดเจนว่า คณะทหารหัวเมืองมีความไม่พอใจการดำเนินงานบริหารประเทศของคณะรัฐมนตรีในขณะนั้น และต้องการให้gram วายบังคมลาออกไปเสีย ดังปรากฏในคำขาดฉบับแรกที่พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม แม่ทัพฝ่ายทหารหัวเมืองได้บัญชาให้นาวาเอกพระแสงสิทธิการนำมามอบให้รัฐบาลในเวลาบ่ายวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๗๖ มีข้อความสำคัญว่า "คณะรัฐมนตรีปล่อยให้คนดูหมิ่นพระบรมเชษานุภาพ และเอาหลวงประกิจธรมุจรรมกลับมา เพื่อดำเนินการแบบคอมมิวนิสต์ต่อไป จึงขอให้gram วายบังคมลาออกจากตำแหน่งภายใน ๑ ชั่วโมง

^๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ๑๔ ตุลา : คณะราษฎรกับกบฏวรเดช, หน้า ๔๑.

มีฉะนั้นจะใช้กำลังบังคับจนกว่าจะโคตทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ ซึ่งไม่มีนายทหารประจำการ เขาเกี่ยวข้องกับค่าย" ๑ จะเห็นได้ว่าคำขาคณะฉบับนี้ค่อนข้างรุนแรง เป็นการบีบบังคับให้ฝ่ายรัฐบาลตัดสินใจทันทีภายในเวลาจำกัด โดยเปิดทางเลือกให้รัฐบาลเพียงสองทาง เท่านั้น คือจะยอมปฏิบัติตามคำขาค้นั้น หรือเตรียมสู้รบกัน นอกจากนั้น ในคำขาคณะฉบับแรกนี้ยังมีลักษณะที่แฝงไว้ด้วยอารมณ์คุกกรุ่น แข็งกร้าวของผู้ยื่นคำขาค้นไว้มาก ซึ่งนับว่าเป็นผลร้ายแก่ฝ่ายกบฏเองในเวลาต่อมา เพราะฝ่ายรัฐบาลเห็นว่าไม่สามารถปฏิบัติตามคำขาค้นดังกล่าวได้

ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๑๓ ตุลาคม แม่ทัพฝ่ายกบฏคือพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชได้ส่งคำขาค้นมาถึงรัฐบาลเป็นฉบับที่สอง โดยบัญชาให้พันเอกพระยาเวหาสยานศิลปประดิษฐ์ พันโทพระยาเทเวศร์อ่านวยฤทธิ และร้อยเอกเสนาะ รัทธรรมเป็นผู้นำมายื่นต่อรัฐบาล คำขาค้นนี้มีเนื้อความสำคัญ ๒ ประการ ซึ่งมีลักษณะเป็นการเรียกร้องให้รัฐบาลจัดดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และบริหารประเทศเสียใหม่ เพื่อให้เป็นประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างแท้จริง ดังคำขาค้นตอนหนึ่งที่ว่า

"...ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญชั่วคราวแล้ว และต้องดำเนินการโดยรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง เฉพาะอย่างหนึ่งก็คือ การตั้งและถอดถอนคณะรัฐบาล ต้องเป็นไปโดยเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำโดยการจับอาวุธค้ำทีแควมา โดยเหตุที่ต้องยอมใหม่ คณะการเมืองที่ขอมควยกฎหมาย..." ๒

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๓๘/๑๖๓, เรื่องคำขอหรือคำขาค้นและคำแถลงการณ์หรือใบปลิวของพวกกบฏ.

๒ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ๓๘/๑๖๓, เรื่องเดิม.

คำขาดดังกล่าว เป็นถ้อยแถลงถึงวัตถุประสงค์ของคณะกรรมการหัวเมือง ว่าต้องการที่จะให้รัฐบาลปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง มิให้ใช้กำลังทหารและอาวุธเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองซึ่งรัฐบาลขณะนั้นได้เคยทำมาแล้ว เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ และในคำขาดนั้น ยังเป็นการยืนยันด้วยว่า คณะทหารหัวเมืองมีความต้องการให้มี "คณะกรรมการเมือง" ขึ้นอย่างถูกต้องตามกฎหมาย อันจะเป็นประโยชน์ให้ประชาชนได้มีโอกาสทางการเมืองอย่างมีเสรีภาพและชอบธรรม ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง ดังพิจารณาได้จากคำขาด ๖ ประการต่อไปนี้

๑. ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญชั่วคราว
๒. ต้องดำเนินการโดยรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งก็คือการตั้งและถอดถอนคณะรัฐบาลต้องเป็นไปโดยเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำโดยการจับอาวุธซึ่งที่แล้วมาโดยเหตุนี้ต้องยอมให้มีคณะกรรมการเมืองที่ชอบด้วยกฎหมาย
๓. ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการทั้งทางทหารและพลเรือนต้องอยู่นอกการเมือง เว้นแต่อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมีหน้าที่อยู่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างต้นนั้นไม่คัดสิทธิในการที่ข้าราชการประจำจะยึดถือลัทธิการเมืองใด ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ห้ามมิให้ใช้อำนาจ หรือโอกาสในตำแหน่งหน้าที่เพื่อสนับสนุนเผยแพร่ลัทธิที่ตนนิยมหรือบังคับขู่เข็ญโดยตรงหรือทางอ้อมให้ผู้อื่นถือตามลัทธิที่ตนนิยมนั้น เป็นอันขาด ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ผู้บัญชาการทหารบก ทหารเรือลงไป ต้องไม่มีหน้าที่ในการเมือง
๔. การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการจักต้องถือคุณวุฒิ ความสามารถเป็นหลัก ไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมือง เป็นความชอบหรือเป็นข้อรังเกียจในการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง
๕. การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ ต้องถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

๖. การปกครองกองทัพบกจกต้องมีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญ แยกกันไปประจำตามท้องถิ่น มิให้กำลังส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง^๑

คำขาดทั้ง ๖ ข้อในระดับที่สองนี้ ฝ่ายกบฏได้เสนอว่า ถ้าได้รับการยอมรับที่จะปฏิบัติตามจากฝ่ายรัฐบาลแล้ว ทางฝ่ายกบฏก็จะยินยอมให้ฝ่ายรัฐบาลคงมีอำนาจตามเดิม^๒ อันเป็นการแสดงเจตนารมณ์ว่ากระทำการ โดยหวังประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ เป็นสำคัญ ทั้งคำยืนยันในใบประกาศของพระองค์เจ้าวรเดชที่ว่า

"...อนึ่ง ขอประกาศให้ทราบไว้ด้วยว่าบรรดาผู้ที่ทำการครั้งนี้มิได้มีความปรารถนาลาภยศ หรืออำนาจอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งใจทำความสงบสุขของชาติ บ้านเมือง และของประชาราษฎรเท่านั้น เพราะฉะนั้น เมื่อใดทำการสำเร็จแล้ว ผู้ที่มีใคอยู่ในประจำการก็จะไม่มุ่งหมายเอาตำแหน่งราชการ เป็นเครื่องตอบแทน อยางใดเลย..."^๓

คำขาดทั้งสองฉบับของฝ่ายทหารหัวเมืองนั้น แม้จะมีเนื้อความแตกต่างกันอยู่มากก็ตาม แต่ถาพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของทั้งสองฉบับแล้ว จะเห็นว่ามีวัตถุประสงค์ร่วมกันอยู่ ประการหนึ่งคือ ความไม่ปรารถนาที่จะให้ทหารและข้าราชการพลเรือนประจำการ เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง เพราะได้ทเรียนอย่างคืบมาแล้วจากการปฏิวัติทั้งสองครั้ง^๔ ว่า บัญชาการขัดแย้งที่มีขึ้นในทางการเมืองนั้น ทหารมักเข้ามาทวงกายแทรกแซง และทำหน้าที่คล้ายคังผู้พิพากษาความผิดของ ความขัดแย้งทางการเมืองด้วยกำลังทหารและอาวุธ

^๑ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ๓๘/๑๖๓, เรื่องเดิม.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ กรมพระธรรมทูตทหารบก กระทรวงกลาโหม, บัญชีสำนวนคดีและคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ (พระองค์เจ้าวรเดช), แผ่นที่ ๑, คดีคำที่ ๓๘/๒๔๗๖.

^๔ ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ ซึ่งความจริงคือการรัฐประหารเท่านั้น.

ซึ่งเท่ากับเป็นการใช้กำลังปราบปราม และปกครองประเทศนั่นเอง ดังนั้น การเมืองการปกครองของประเทศจึงมิได้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ตามความประสงค์ที่กล่าวอ้างไว้ของคณะราษฎรแต่แรก

กล่าวโดยสรุปแล้ว คณะทหารหัวเมือง หรือฝ่ายกบฏในเวลาต่อมา นั้น มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งในการกระทำการครั้งนั้นคือ ให้รัฐบาลดำเนินการจัดการปกครองประเทศให้เป็นประชาธิปไตยตามกติกาการ เมืองที่ระบอบอยู่ในรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง และด้วยความไม่พึงพอใจการกระทำของคณะรัฐบาลในเวลานั้น เริ่มแต่การเข้ามามีอำนาจโดยการใช้อำนาจเป็นเครื่องมือ และใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการดำเนินงานบริหารราชการบ้านเมืองในคานต่าง ๆ โดยมีใ้ค้ำนึ่งถึงความถูกต้อง ชอบธรรมแก่ประชาชนโดยเสมอภาคกัน เหล่านี้จึงทำให้คณะทหารหัวเมืองต้องยื่นคำขาดต่อรัฐบาลในที่สุด

๓.๓ การก่อกบฏ

๓.๓.๑ คณะผู้ทำการ

จาก เหตุการณ์ภายหลังการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ แล้ว คณะทหารได้กระทำการยึดอำนาจสำเร็จ และได้จัดตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้น โดยมีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ปรากฏว่ากลุ่มคณะราษฎรนิยมหลวงประดิษฐมนูธรรมและพันโทหลวงพิบูลสงครามได้ดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ อันก่อให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจแก่กลุ่มราชวงศ์ที่สูญเสียอำนาจไป และกลุ่มนายทหารที่ไม่พอใจการดำเนินงานของกลุ่มคณะราษฎรที่นิยมหลวงประดิษฐมนูธรรม และพันโทหลวงพิบูลสงคราม ดังนั้น ความคิดที่จะใช้กำลัง เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาจึงเพิ่มมากขึ้นตามกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ทั้งที่รอยโทจงกล ไกรฤกษ์ได้เล่าไว้ว่า

"...การก่อกบฏคกบฏ ปี ๒๔๗๖ จึงอุบัติขึ้นโดยมีพันโทประยูร ภูมุนทร พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม พันตรีหลวงพลหาญสงคราม และชาวเจารอยโทจงกล ไกรฤกษ์..."^๑

^๑ หนังสือที่ระลึกงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, หน้า ๗๕.

ความคิดที่จะล้มล้างรัฐบาลดังกล่าวนี้ได้แพร่ขยายออกไปยังบุคคลต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น จนในที่สุด คณะบุคคลดังกล่าวนี้ได้ประชุมพร้อมใจกันยกให้พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษ อติศเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นหัวหน้าคณะ และมีบุคคลสำคัญ ๆ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนเข้าร่วมช่วยเป็นอันมาก ดังรายชื่อต่อไปนี้

- ฝ่ายทหารประกอบด้วยบุคคลสำคัญคือ
- นายพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษ กฤดากร
  - นายพลตรีพระยาเสนาสงคราม (ม.ร.ว.อ. นพวงศ์)
  - นายพลตรีพระยาจินตจักรรัตน (เงิน อาวุธ)
  - นายพลตรี พระยาทรงอักษร (ชวน ชวนะลิขิตกร)
  - นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม (กิน ทาราย)
  - นายพันเอกพระยาเทพสงคราม (สิน อัครนิทัศน์)
  - นายพันเอก พระยาฤทธิรงค์ธเนศ (ทองคำ ไทไชโย)
  - นายพันเอกพระยาศรีสรศักดิ์ (ทองอยู่ ฤๅทานนท์)
  - นายพันเอกพระยาไชยเนตรฤทธิรงค์ (อึ้ง โภธิกนิษฐ์)
  - นายพันเอกพระยาสรพันธ์เสนี (อิน ปูนนาค)
  - นายพันโทพระปัจเจกนิพนาศ (แปลก เอมะศิริ)
  - นายพันโทพระวิเศษโยธาภิบาล (ปาน สุนทรจันทร์)
  - นายพันตรีหลวงพลหาญสงคราม (จิตร อัครนิทัศน์)
  - นายพันโทหลวงจรูญ ฤทธิไกร (จรูญ โชติกเสถียร)
  - นายพันตรีหลวงเวหนเทียรเทียร (พล วงษ์สกุล)
  - นายพันตรีหลวงรณสิทธิสงคราม (เงิน วราภิโมกษ์)
  - นายพันตรีหลวงลบบาคาด (ที จารุปานทุ)
  - นายพันตรีหลวงโหมชิงชัย (เวก สู้ไชย)
  - นายพันตรี หลวงสิทธิยานุการ (สิทธิ แสงสุโข)

นายพันตรีหลวงปรีชาคุณยุทธ (เทิม คงคามนธ์)
 นายพันตรีหลวงแดงสะพาน (ม้าย อานกะมัย)
 นายร้อยเอกหลวงหาญยุทธ (สงวน บุณณสัมฤทธิ์)
 นายร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ (ตุ๋ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)
 นายร้อยเอก ขุนเริงรันชัย (ควน โกมารทัต)^๑
 นายร้อยโท จงกล ไกรฤกษ์^๒

ฝ่ายพลเรือนประกอบด้วยบุคคลสำคัญคือ

หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร
 หม่อมเจ้าสุขปรารภ กมลასัน
 หม่อมเจ้าวิเศษศักดิ์ ชยางกูร
 ขุนอัคนีรัตการ (อิน ไชยพฤษ)^๓
 นาวาเอกพระยาศรภัยพิพัฒน์ (เลื่อน ศรภัยวานิช)
 นายหลุย ศิริวัต^๔

พระยานายกมนตรี ขุนวราขการจังหวัดนครราชสีมา

อำมาตย์เอกพระยาวิเศษฤาชัย ขุนวราขการจังหวัดเพชรบุรี^๕

คณะผู้ก่อการเหล่านี้ได้คบคิดกันเป็นกลุ่ม ๆ โดยเฉพาะกลุ่มนายทหาร ได้ทำ
 การติดต่อชักชวนกันเพื่อรวบรวมกำลังทหารหัวเมือง และวางแผนการดำเนินงานขึ้น

^๑วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย
 (พระนคร : ผ่านฟ้าวิทยา, ๒๕๑๑), หน้า ๔๑๗ - ๔๑๘.

^๒หนังสือที่ระลึกงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, หน้า ๘๘.

^๓วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), เรื่องเดิม, หน้า ๔๑๘.

^๔เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, ปฏิวัติ ๒๔๗๕, หน้า ๑๖๗.

^๕หลักเมือง, ๑๘ ตุลาคม ๒๔๗๖.

ในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงต้นเดือนตุลาคม ๒๕๓๖ มีเวลาเตรียมการประมาณ ๓ เดือนเศษ และก่อนลงมือทำการก็ยังคงหาสมัครพรรคพวกเข้าเพิ่มเติม โดยการชักชวนนายทหารผู้ใหญ่นอกประจำการ เขาร่วมด้วย และคบคิดกันที่จะนำทหารหัวเมืองต่าง ๆ เช่น อุบลราชธานี นครราชสีมา สระบุรี อุดรธานี นครสวรรค์ พิษณุโลก ปราจีนบุรี เพชรบุรี และราชบุรี เข้ามารับบังคับบัญชาให้รัฐบาลปฏิบัติตามขอเรียกร้องของบรรดาทหารหัวเมืองดังกล่าว

ในการดำเนินการเพื่อชักชวนนายทหาร เข้ามาร่วมในการก่อการของคณะทหารฝ่ายหัวเมืองครั้งนี้ ร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ (ตุ ปาลกะวงศ์ ณ อุดรธานี) ได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือชื่อ "เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ" และจากจดหมายของร้อยเอกขุนเริงรมชัย (ชวน โกมารทัต) ต่างก็เล่าว่า การกบฏในครั้งนั้น นายทหารชั้นผู้น้อยได้คบคิดกันขึ้นก่อนแล้วจึงไปชวนนายทหารชั้นผู้ใหญ่ เขาร่วมในภายหลังตามบันทึกของร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ นั้นกล่าวว่า ผู้ริเริ่มแผนการณ์ของคณะกบฏบ้านกุ่มเมืองในเคือนตุลาคม ๒๕๓๖ นั้นประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

นครราชสีมา พันโทพระปัจจนิกพินาศ (แปลก เอกะศิริ) ประจำกองบังคับการทหารบกนครราชสีมา
 พันตรีหลวงเสนาธิการ (英才 บุณนาศ) อัยการ
 พันตรีหลวงโหมชิงชัย (เอก สุไชย) นายทหารฝ่ายเสนาธิการจังหวัดทหารบกนครราชสีมา

ทั้งสามคนนี้ได้ชักชวนนายทหารกองหนุนอีกสองนายคือ พันเอกพระยาไชยเขนทร์ ฤทธิรงค์ (อึ้ง โภธิภินันธุ์) และพันเอกพระยาศรีสรศักดิ์ (ทองอยู่ ชูทานนท์) เขาร่วมด้วย และเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือทั้งกำลังเงิน กำลังความคิดอันเป็นกำลังสำคัญมาแต่ต้น

สระบุรี ร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ (ตุ ปาลกะวงศ์ ณ อุดรธานี)
 อุดรธานี พันตรีหลวงลพบาลกาล (ดี จารุพานิช)
 พระนคร พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม (กิน ทาราม)
 พันตรีหลวงพลหาญสงคราม (จิตร อัครนิพัทธ์)

นอกจากนี้ยังมีหม่อมเจ้าสุชัชปราชญ์ เจ้าหน้าทีกรมรถไฟ ขุนอัคนิรตถการ กรม
 อากาศยานคอนเมือง พันโทพระเทพเวศร์อำนวยฤทธิ (ประเสริฐ อินทุเสรษฐ) พลตรี
 พระยาเสนาสงคราม (ม.ร.ว. อี นพวงศ์) ต่อมาในเดือนสิงหาคม ๒๔๗๖ ได้มีการ
 ประชุมนายทหารหัวเมืองที่บ้านหลวงพลหาญสงคราม ข้างถนนราชวัตร ที่ประชุมได้ลง
 ความเห็นพร้อมกันว่าจะรีรอต่อไปจะทำการไม่ได้แน่ เพราะรัฐบาลอาจย้าย ไล่ออก
 นายทหารที่เป็นปรักษ์ มีข่าวหนังสือพิมพ์สั้น ๆ ว่า "พลเอกพระองค์เจ้าวรเดชเสด็จ
 กลับจากการ เปลี่ยนอากาศที่หัวหินมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวานนี้", ที่ประชุมจึงมอบให้ร้อยโท
 จงกต ไกรฤกษ์ไปเฝ้าเป็นตัวแทนของคณะนายทหารหัวเมือง เพื่อทำการร่วมกับพันเอก
 พระยาศรีสิทธิสงคราม เพื่อทูลเชิญพลเอกพระองค์เจ้าวรเดชเข้าร่วมด้วย โดยเหตุผล
 ที่ว่า เพราะเหตุพวกเรา (ทหาร) มีหน้าที่ป้องกันชาติบ้านเมือง จึงนึ่งถวายให้บ้านเมือง
 ลมจมนและ เป็นคอมมิวนิสต์ไม่ได้ ซึ่งทำให้พลเอกพระองค์เจ้าวรเดชตัดสินใจรับเข้าร่วม
 ทำการกับคณะทหารหัวเมืองทันที ทรงตรัสว่า "ฉันยอมเธอ เพราะต้องกู้ชาติบ้านเมือง
 เอาไว้"^๑

ทุก ๆ สายมีกองอำนวยการกลางตั้งอยู่ที่นครราชสีมา การติดต่อข่าวสารใช้
 คนที่ไว้วางใจทั้งหญิงและชาย ทางกองอำนวยการกำหนดไว้ว่าจะรวบรวมทหารหัวเมือง
 ทั้งหมดและทหารในพระนครทั้งทหารบกและทหารเรือด้วย^๒ เมื่อพิจารณาจากบันทึก
 คังกลาวของฝ่ายผู้ก่อการทั้งสามคน คือร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ ร้อยเอกขุนเริงรณชัย
 และร้อยโทจงกต ไกรฤกษ์แล้ว ต่างก็ไต่ยืนยันเห็นพ้องต้องกันว่า การคิกก่อการของคณะ
 ทหารฝ่ายหัวเมืองครั้งนั้น ได้เริ่มขึ้นจากนายทหารชั้นผู้น้อยก่อน แล้วจึงได้ไปชักชวน

^๑ หนังสือที่ระลึกงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. จงกต ไกรฤกษ์, หน้า ๔๔-๔๕.

^๒ หลวงโหมรอนราญ, เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ, หน้า ๖๐

นายทหารชั้นผู้ใหญ่มารวมในภายหลัง โดยเฉพาะหัวหน้ากองการครั้งนี้คือพลเอกพระวรวงศ์
เชอพระองค์เจ้าบวร เกษนั้น ได้รับการทาบทามเข้าร่วมกับคณะทหารหัวเมืองก่อนหน้าลงมือ
ทำการประมาณเดือนเศษ ๆ เท่านั้น และในการตัดสินใจเข้าร่วมกองการกับคณะทหารฝ่าย
หัวเมือง ครั้งนี้ของพลเอกพระวรวงศ์เชอพระองค์เจ้าบวร เกษก็ได้กลายเป็นสาเหตุให้
เกิดความฉุนเฉียวในกุ่มนายทหารหน่วยต่าง ๆ ในพระนครขึ้นภายหลัง จนทำให้การก่อการ
ต้องประสบความล้มเหลวในที่สุด

๓.๓.๒ แผนการกบฏ

เมื่อกลุ่มผู้ก่อการได้ทำการ เผยแพร่ความคิดในอันที่จะทำการแล้ว ก็ได้มีการ
ชักชวนเสาะหาสมัครพรรคพวก โดยเฉพาะในหมู่ขุนนางนอกราชการ และนายทหาร
ประจำการ ได้กระทำกันอย่างลับ ๆ ทั้งนี้เพราะเกรงกลัวว่าฝ่ายรัฐบาลจะสืบทราบ
อันจะทำให้แผนการที่เตรียมไว้ของล้มเหลวลง ในการลงมือทำการชักชวนสมัครพรรคพวก
และนัดแนะ เพื่อประชุมวางแผนก่อการนั้นกระทำโดยความยากลำบากยิ่ง ประการแรก
ก็คือ จะต้องระมัดระวังการเคลื่อนไหวใด ๆ ก็ตาม ต้องปกปิดอย่างที่สุด จะให้เด็ดขาด
รู้ไปถึงหูของฝ่ายรัฐบาลมิได้ ประการที่สอง นายทหารที่จะเข้าร่วมก่อการในครั้งนั้น
ส่วนใหญ่เป็นนายทหารนอกราชการ และกระจายกันอยู่ตามหัวเมือง ไม่สามารถจะติดต่อ
พบปะ เพื่อประชุมวางแผนได้สะดวกดัง เหตุการณ์ในข้อแรกแล้ว ดังนั้น จึงทำให้ผู้ก่อการ
มีโอกาสเตรียมตัววางแผนดำเนินการล่วงหน้าก่อนลงมือทำงานเพียงชั่วเวลาอันสั้นไม่กี่
เดือนเท่านั้น เป็นผลให้เกิดข้อบกพร่องเป็นอันมากในเวลาลงมือทำการต่อมา และจาก
บันทึกของร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ ผู้บังคับกองทหารมาสระบุรีได้บันทึกว่า ก่อนหน้าการ
กบฏ เดือนกันยายน ๒๔๗๖ กิจการของฝ่ายเราได้รวบรัดเข้าไปมากแล้ว จึงมีความจำเป็น
ต้องเดินสื่อสารระหว่างผู้ที่เริ่มคิด พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม และพันตรีหลวงพลาหาญ
สงครามได้เดินทางผ่านอยุธยา สระบุรีไปนครราชสีมา เพื่อติดต่อพบปะต่อปากต่อคำกัน
ระหว่างผู้เริ่มคิด ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ พันโทพระบัชนีภพินาศ ได้ไปที่สระบุรี แจ้งถึงการกำหนดเวลาเดินกองทหารซึ่งใกล้เข้ามาแล้ว และสั่งให้ข้าพเจ้าคอยรับข่าวสารด้วยตนเองทุกเที่ยวรถไฟขึ้นลง

๒ ตุลาคม ๒๔๗๖ พันเอกพระยาศรีสรศักดิ์ เดินทางมานสระบุรีไปทำการติดต่อทางพระนคร

๓ ตุลาคม ๒๔๗๖ พันเอกพระยาศรีสรศักดิ์ กลับจากพระนครแจ้งว่ากองทหารปราจีนบุรี นครสวรรค์ อยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี พร้อมเพรียงก็แล้ว ส่วนผู้นำยังไม่แน่ว่าจะได้ใครไปติดต่อนายพลชั้นผู้ใหญ่แล้วหลายท่าน ไม่มีใครรับ

๔ ตุลาคม ๒๔๗๖ พันตรีหลวงอาจณรงค์ (ม.ล. สอ พนมวัน) ผู้บังคับกองพันทหารม้าที่ ๓ นครราชสีมา เดินทางไปพระนคร ส่งมอบข่าวสารการติดต่อ ๑ ฉบับ และโคศลับสำหรับปฏิบัติการอีก ๑ ฉบับ

๕ ตุลาคม ๒๔๗๖ พบพันเอกพระยาฤทธิรงค์ธเนศ (ทองคำ ไทไชโย) ซึ่งเป็นน้องชายหลวงลบบาคาล บอกว่าจะไปลือข่าวทางพระนครและอยุธยา

๖ ตุลาคม ๒๔๗๖ พระยาฤทธิรงค์ธเนศ กลับจากพระนครถึงสระบุรีแจ้งว่าผู้นำคือ พลเอกพระวรวงศ์เชอพระองค์เจ้าวรเดช เสนาบดีกระทรวงกลาโหมเก่าและสั่งคำสั่งให้ ข้าพเจ้า ๑ ฉบับ ซึ่งมีใจความว่า "๑๐ ตุลาคม ๒๔๗๖ เวลา ๑๗.๔๕ น. ให้จัดการยึดอำนาจการปกครองบ้านเมืองตามจังหวัดต่าง ๆ และให้กองทหารสระบุรีเตรียมการที่จะสมทบกับทหาร เมืองนครราชสีมาที่สถานีปากเพรียง แล้วขึ้นรถขบวนเดียวกันไป" -วรเดช

๗ ตุลาคม ๒๔๗๖ เวลา ๑๐.๐๐ น. ข้าพเจ้าได้รับโทรเลขจากนครราชสีมา ๑ ฉบับ มีข้อความสั้น ๆ ว่า "วันทำงานเลื่อนไปวันที่ ๑๑" ข้าพเจ้าประหลาดใจและคิดว่าคงจะมีอะไรซุกซนสักอยู่บ้าง แต่ก็ช่างปะไร เลื่อนไปวันหนึ่งหรือสองวันก็เท่ากัน"

อย่างไรก็ตาม พอจะประมวลไควา การประชุมเพื่อวางแผนดำเนินงานของคณะผู้ก่อการ ในครั้งนั้นใช้เวลาประชุมปรึกษากันประมาณ ๓ ครั้ง โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึง เดือนตุลาคม ๒๔๗๖ ตามลำดับดังต่อไปนี้

การประชุมวางแผนก่อการครั้งแรก เริ่มขึ้นในเดือนกรกฎาคม ๒๔๗๖ โดยมีพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม (คิน ทาราบ) พันโทหลวงพลหาญสงคราม (จิตร อคินิตต์) และร้อยโทจงกล ไกรฤกษ์ ได้นัดพบปะกันที่ร้านขายอาหารถนนราชวงศ์ แล้วประชุมกะแผน การนำทหารหัวเมืองจากอยุธยา นครราชสีมา ปราจีนบุรี พิษณุโลก นครสวรรค์ ราชบุรี เพชรบุรี และกรมอากาศยานคอนเมือง เคลื่อนพลมาประชิดคึกพร นคร แล้วให้กำลังทหาร กองทัพต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ สมทบยึดอำนาจรัฐบาล งานติดต่อกับขบวนการกองทัพต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ นั้น ที่ประชุมมอบให้พันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามดำเนินการประชุมและชักชวน ต่อไปอย่างรีบเร่ง

การประชุมวางแผนครั้งที่สอง เริ่มในเดือนสิงหาคมต่อมา โดยได้เชิญนาย ทหารหัวเมืองมาประชุมกันที่บ้านหลวงพลหาญสงคราม ข้างถนนราชวัตรในพระนคร มีผู้แทน ทหารหน่วยต่าง ๆ ที่เข้าประชุมคือ พันโทพระปัจเจกเจ้านิกพินาศ (แปดก เอกะศิริ) แทนทหาร นครราชสีมา พันโทพระเทพเวศร์นฤมิตร (ประเสริฐ อินทุเศรษฐ) แทนกรมอากาศยาน พันโทหลวงโหมซึ่งชัย (เอก สุไชย) แทนทหารช่างอยุธยา ร้อยโทจงกล ไกรฤกษ์แทน ทหารพิษณุโลก ร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ (ตุ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา) แทนทหารสระบุรี พันตรีหลวงลมบาศกาล (ดี จารุปานทุ) แทนทหารอยุธยา พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม (คิน ทาราบ) และพันตรีหลวงพลหาญสงคราม (จิตร อคินิตต์) แทนทหารในพระนคร นอกจากนี้ยังมีพันตรีเสนาธิการ (ยงค์ บุนนาค) พลตรีพระยาเสนาสงคราม (ม.ร.ว. อี นพวงศ์) เข้าร่วมด้วย^๒ ที่ประชุมลงความเห็นพ้องกันว่า ถ้าจะริ้วรอยต่อไปก็จะทำการได้

^๑ หนังสือที่ระลึกงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, หน้า ๕๕.

^๒ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ๑๔ ตุลา...., หน้า ๒๓.

ไม่หนัก เพราะรัฐบาลอาจรู้ตัวเสียก่อน และอาจย้ายไล่ออก นายทหารที่เป็นปรปักษ์ ซึ่งจะทำให้คณะกรรมการชกกำลังสนับสนุนไปมาก แล้วจะทำการไม่สำเร็จ พร้อมกันนั้น ที่ประชุมได้ตกลงให้ดำเนินการติดต่อกับเพื่อพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษ เชาว์ร่วมทำการในครั้งนี้ด้วย โดยมอบหน้าที่ให้แกรอยโทจงกล ไกรฤกษ์ กับพันเอกพระยา ศรีสิทธิสงครามรับดำเนินการชักชวนในนามของคณะนายทหารหัวเมือง

การประชุมวางแผนครั้งที่สาม คณะนายทหารหัวเมืองได้ประชุมวางแผนการนี้ เป็นครั้งสุดท้าย ก่อนลงมือก่อการ โดยร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ และร้อยโทจงกล ไกรฤกษ์ ได้บันทึกไว้ว่า บุคลากรนี้ได้ทำการติดต่อกับชกชวนายทหารชั้นผู้ใหญ่อีกหลายคนมาร่วมด้วย ก่อนหน้าจะยกทัพเข้าพระนครไม่นาน การประชุมครั้งสำคัญนี้ได้เริ่มขึ้นในต้นเดือนตุลาคม ๒๔๗๖ ณ บ้านพักของพันเอกพระยาไชยพันธ์ ฤทธิรงค์ (อึ้ง โปธิกนิษฐ์) ในจังหวัด นครราชสีมา^๑ ที่ประชุมได้ตกลงให้ดำเนินการตามแผน "ล้อมกวาง"^๒ โดยให้กองทหาร หัวเมืองทุกหัวเมืองยกเข้าประชิดป้อมพระนครไว้ทุกด้านอย่างพร้อมเพรียงกัน เพื่อทำการ บีบบังคับให้รัฐบาลปฏิบัติตามข้อเสนอที่ฝ่ายทหารหัวเมืองจะยื่นให้ โดยคาดหวังว่าวิธีการ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้รัฐบาลตระหนกตกใจและไม่มีโอกาสต่อสู้ได้ และถ้ารัฐบาลไม่ยินยอม ปฏิบัติตาม โดยคิดสู้ก็จะให้กองทหารส่วนหนึ่งในพระนครที่ได้ติดต่อกับชกชวไว้แล้วก่อการ ปฏิวัติยึดอำนาจรัฐบาลในทันใดตามแผน "ล้อมกวาง" นี้ พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม และพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษมีความเห็นพ้องต้องกันในการที่จะดำเนินการ ก่อการในครั้งนี้ และหวังจะอาศัยกำลังจากทหารหัวเมืองเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานครั้งนี้

^๑ กรมพระธรรมมุนยพหารมก, คำพิพากษาศาลพิเศษคดีแดงที่ ๖๒, ๖๓, ๖๔, ๓๘/๒๔๗๖ พระยานายกนรชนกับพวกกรวม ๑๒ คน จำเลย, แผ่นที่ ๒.

^๒ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์, เมืองนิมิตร....., หน้า ๓๓๕.

เมื่อได้ประชุมวางแผนการณ์และนัดหมายกันแล้ว คณะผู้ก่อการคนสำคัญ ๆ เช่น พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม พลตรีพระยาเสนาสงคราม เป็นต้น ได้เริ่มเคลื่อนไหวเพื่อเตรียมติดต่อกันค่อนมา กองกำลังทหารในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อเตรียมเคลื่อนกำลังปฏิบัติการตามแผนต่อไป กองลงมือปฏิบัติการครั้งนี้ คณะผู้ดำเนินการได้ตกลงใจใช้จังหวัดนครราชสีมาเป็นกองบัญชาการใหญ่ และเป็นที่ชุมนุมพล เพื่อแพร่ข่าวร้ายของรัฐบาลให้ประชาชนทราบก่อนเคลื่อนกำลังเข้าประชิดพระนคร และเนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดใหญ่มีกำลังอาวุธ และกำลังทหารมากกว่าหัวเมืองอื่น ๆ ในภูมิภาคนั้นประการแรก เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่คณะก่อการเลือกเอานครราชสีมาเป็นกองบัญชาการก็เพราะว่า ที่นครราชสีมามีนายทหารนอกประจำการ และนายทหารประจำการส่วนมากเต็มใจเข้าร่วมทำการกับคณะก่อการ ซึ่งนับว่าเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยให้ปฏิบัติการได้สำเร็จตามความมุ่งหมาย ประกอบกับนครราชสีมาไม่ได้อยู่ห่างไกลจากพระนครมากนัก และสามารถใช้เป็นศูนย์กลางรวบรวมกำลังทางหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เป็นอย่างดี การคมนาคมขนส่งกำลังก็สะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางรถไฟในขณะนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ในการประชุมครั้งสุดท้ายก่อนตัดสินใจลงมือทำการของคณะทหารฝ่ายหัวเมืองนั้น ที่ประชุมได้มีการโต้เถียงกันมาก ในเรื่องที่คณะทหารฝ่ายหัวเมืองมีมติให้พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดชขึ้นเป็นหัวหน้าคณะทหารในการนี้ โดยเฉพาะพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม ได้ลุกขึ้นชี้แจงเหตุผลแก่ที่ประชุมว่า ทหารในพระนคร ซึ่งจะเข้าร่วมทำการในครั้งนี้ มีความรู้สึกไม่เห็นด้วยที่จะเชิญพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช เข้ารับตำแหน่งแม่ทัพคณะทหารฝ่ายหัวเมือง เพราะเป็นเจ้านาย เกรงว่าเมื่อทำการได้สำเร็จแล้ว จะกลับมาเอาเปรียบสมบูรณาญาสิทธิราชมาปกครองอีก แต่ในที่ประชุมนี้ มีนายทหารสูงอายุที่เพิ่งถูกปลดออกจากประจำการอยู่เป็นจำนวนมาก เพราะคณะราษฎรผู้กุมอำนาจใจจะยกกองทัพมาให้เล็กกลง เอาอย่างประเทศสวีต ไม่มีนายพล อย่างสูงมีแค่พันเอก กลับสนับสนุนพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช โดยอ้างว่า "ควรเคร่งครัดต่อระเบียบวินัย ในข้อที่ว่า บรรดาทหารที่กระจัด

กระจายการบังคับบัญชากัน ให้อีกว่าผู้มียศสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้บังคับบัญชา" ๑ จึงทำให้
ความเห็นของพันเอกพระยาตรีสิทธิสงครามตกไป แต่เมื่อที่ประชุมตกลงให้ยกพลเอก
พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษ เป็นหัวหน้าคณะทหารฝ่ายหัวเมืองในการก่อการ เช่นนี้
จึงเป็นเหตุให้ทหารฝ่ายพระนครลงใจในการทำการ และในที่สุดก็ได้เข้าร่วมด้วยกับ
คณะทหารฝ่ายหัวเมือง และต่อมาจึงได้กลับใจเข้าร่วมกับทหารฝ่ายรัฐบาลปราบปรามทหาร
ฝ่ายหัวเมืองในภายหลัง ๒ แม่พันโทประยูร ภมรมนตรี ผู้ร่วมคิดครั้งแรก ก็ได้เข้าร่วม
ด้วยในเวลาต่อมา

ตามแผนเดิม จะให้กำลังทหารหัวเมืองต่าง ๆ ยกกำลังเข้าประชิดพระนคร
พร้อมเพรียงกันในวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๗๖ ตามแผนยุทธการล้อมทวาร แต่เมื่อที่ประชุม
นายทหารที่นครราชสีมาได้มีมติให้พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษ เป็นแม่ทัพ
จึงต้องแจ้งไปยังกองทหารในพระนคร และหัวเมืองอื่น ๆ ภูเสียก่อน และให้เลื่อนการ
เคลื่อนพลไปอีก ๑ วัน ซึ่งตามแผนเดิมนั้น กำหนดให้เคลื่อนพลเข้ายึดสถานีจิตรลดาใน
เวลา ๖.๐๐ นาฬิกา และเข้ากินข้าวเช้าในพระนคร แต่แผนนี้เกิดนึกพลาดขึ้นในเวลา
ต่อมา ๓ ในวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๔๗๖ ตอนสายเวลาประมาณ ๘.๐๐ นาฬิกา พลเอก
พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวร เกษ ได้เชิญตัวบุคคลสำคัญ ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา เช่น
พระยานายกนรชน ผู้ว่าราชการจังหวัด หลวงเกษาคีวงศ์ นายพิศิษฐ์ อรรถจินดา เจ้า
หน้าที่กองบำรุงรถไฟหลวง พันตำรวจเอกหลวง ขจิตหารุณกรรม ผู้บังคับกองตำรวจและ
บรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยอีกเป็นจำนวนมากมาประชุมที่กรมทหาร ซึ่งเป็นที่ตั้งกอง
บัญชาการของฝ่ายทหารหัวเมือง โดยได้รับคำสั่งจากพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า

๑ หนังสือที่ระลึกงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, หน้า ๔๘.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐

๓ โทษน้อย (นามแฝง), เกาะนรกกลางทะเลคราม (พระนคร : แพร่พิทยา,
๒๕๐๖), หน้า ๒๕.

บรรดาเหล่า ข้าราชการบ้านเมืองตกอยู่ในระหว่างอันตราย ภัยพิบัติเอกพระยาพล
พลพยุหเสนาจะ เปลี่ยนแปลงการปกครองไปในทางเลวร้าย โดยจะเอาลัทธิคอมมิวนิสต์
เข้ามารุกรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งประเทศ ซึ่งนับเป็นมหันตภัยที่จำเป็นจะต้อง
ขัดขวางปราบปราม ดังนั้น ข้าพเจ้าและผู้ที่ห่วงใยในความมั่นคงของประเทศชาติ และ
ความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งความปลอดภัยของสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงต้อง
ยับยั้งการกระทำอันเลวร้ายของรัฐบาลโดยพลัน ขอให้ท่านทั้งหลายจงให้ความร่วมมือ
และปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ อย่าได้กระทำการใด ๆ เป็นการขัดคำสั่ง หรือขัดขวางเป็นอัน
ขาด แล้วอนุญาตให้ข้าราชการทุกคนกลับไปปฏิบัติราชการตามปกติได้^๑ แต่ต่อมา
คณะกรรมการฝ่ายหัวเมืองได้มีคำสั่งให้ควบคุมบุคคลที่สำคัญ ๆ ซึ่งไม่อาจไว้วางใจได้ทั้งราย
ชื่อต่อไปนี้ พันตำรวจเอกพระชจักษุการุณกรรม ร้อยเอกหลวงโถมพินาศ ร้อยเอกหลวง
ไกรสรสงคราม หลวงเทศาภิวงศ์ หลวงสกลดองวิชัย หลวงสุนทรชนรักษ์ นายเชาว์
ชัยเวช นายพิศิษฐ์ อรรถจินดา ร้อยเอกขุนศรี ศรากร และร้อยตรีหม่อมราชวงศ์
ลาภหัสทินทร์^๒

เมื่อสามารถควบคุมสถานการณ์ในจังหวัดนครราชสีมาได้แล้ว กองกำลังทหาร
หัวเมือง ภายใต้การควบคุมของพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบรม เกศ ก็เริ่มเคลื่อน
จากนครราชสีมามุ่งสู่คอนเมืองทันทีเมื่อเวลาประมาณ ๑๗.๓๐ นาฬิกาในวันที่ ๑๑ ตุลาคม
นั้นเอง โดยแคว้นทหารมาสระบุรีสมทบขบวนมากด้วย มีทหารราบกองพันที่ ๑๕ และ ๑๖
ทหารปืนใหญ่ นครราชสีมา กองพันที่ ๕ และ ๖ กับกองพันทหารม้า นครราชสีมาและสระบุรี
เดินทางมาถึงคอนเมืองเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ นาฬิกา^๓ และได้
เข้าสมทบกับกำลังของกองทหารจากอยุธยา ในความควบคุมของพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม

^๑ เกรียงศักดิ์ พิทยานุเคราะห์, โศกนาฏกรรมสาหัสที่หินลับ, หน้า ๕๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^๓ หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ....., หน้า ๕๑.

และพันตรีหลวงลพชาลกาลประกอบด้วย ทหารช่างกองพันที่ ๑ และ ๒ รวม ๖ กองร้อย ซึ่งแบ่งมาขึ้นกรมอากาศยานคอนเมืองเพียง ๑ หมวด อีก ๑ กองร้อยเข้ายึดสถานีรถไฟ บางเขน อีก ๒ กองร้อยเข้ายึดสถานีรถไฟหลักสี่ นอกนั้นเข้ายึดสถานีรถไฟรังสิตไว้ได้เรียบร้อยแล้ว ก่อนทัพล่วงจากนครราชสีมาจะเคลื่อนขบวนมาถึง

เมื่อกองทัพล่วงภายใต้การนำของพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช เคลื่อนขบวนลงมาสมทบกับกองทัพอยุธยาภายใต้การควบคุมของพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม แล้ว ก็ได้มีการรวมพล และประชุมบรรณานายทหารชั้นผู้ใหญ่ รวมทั้งเจ้ากรมอากาศยานด้วย เพื่อรอกำจัดทหารจากจังหวัดเพชรบุรี ปราจีนบุรี นครสวรรค์ และพิษณุโลกมาสมทบด้วย แล้วรวมเป็นกองทัพฝ่ายหัวเมือง เข้ากับบังคับบัญชา เพื่อให้รัฐบาลยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องที่ฝ่ายทหารหัวเมืองจะยื่นให้แก่ฝ่ายรัฐบาลต่อไป ตามแผนการณ์ที่กำหนดไว้พร้อมกันนี้ คณะทหารฝ่ายหัวเมืองก็ได้ออกแถลงการณ์เพื่อชี้แจงเหตุผลแห่งการกระทำของคณะรัฐบาลหัวเมืองให้แก่ประชาชนทราบ ดังมีความว่า

ประกาศ

.....

จำเริญแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามแล้ว พวกเราทั้งหลายต่างเปี่ยมด้วยความหวังที่จะได้ประสบผลแห่งความเจริญรุ่งเรือง และความสุขสมบูรณ์ตามทางที่ควรจะเป็นไป แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้าม เพราะหลวงประคิมฐมนุสรรม และพรรคพวกได้อาศัยรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องกำบัง พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายสำคัญทางเศรษฐกิจไปในทางลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยวิธีการอันเป็นอุบายในทางอ้อม ที่จะบังคับข่มขู่ให้สภาผู้แทนราษฎรต้องดำเนินการไปตามความปรารถนา

ของคุณ จึงต้องทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ปิดสภาผู้แทนราษฎร และให้หลวงประดิษฐมนูธรรมออกไปเสียนอกพระราชอาณาจักร แล้วได้ให้ตราพระราชบัญญัติปราบปรามคอมมิวนิสต์ขึ้นไว้ ดังที่ได้ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว

ต่อมาไม่ช้า พรรคพวกของหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับไขอุบายเข้าทำการยึดอำนาจและเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสมาชิกส่วนมากเป็นพรรคพวกของตน ปกครองโดยแอมอาสาัยอำนาจกำลังทหาร เป็นเครื่องมือกดขี่ข่มขู่ ผู้ที่มีใจมีความคิดจัดการให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจำพระราชหฤทัย พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เรียกหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับเข้าเป็นรัฐมนตรี และทำการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ โดยปล่อยให้พรรคพวกทำการเผยแพร่ ความกุ่มนินพระบรมเชษานุภาพ เพื่อให้บังเกิดความเกลียดชัง และทำลายล้างความเลื่อมใส ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้แสดงว่ารัฐบาลของพวกนี้มีความปรารถนาจะแสวงหาอำนาจเพื่อยึดการปกครองไว้ในมือตลอดไป และคิดจะกำจัดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเปิดทางสำหรับดำเนินการหันเข้าหาลัทธิคอมมิวนิสต์ในภายหน้า บัดนี้ ข้าราชการทหารพลเรือนทั่วพระราชอาณาจักร เล็งเห็นภัยอันจะบังเกิดขึ้นแก่บ้านเมือง และประชาชาติไทยในอนาคต โดยนำมือของพวกที่เป็นเสี้ยนหนามแผ่นดินเหล่านี้ ซึ่งมีหลวงประดิษฐมนูธรรม พระยาพลพลพยุหเสนา หลวงพิบูลสงคราม หลวงสุภชลาศัย เป็นตัวการ จึงพร้อมใจกันที่จะปราบปรามบุคคลดังกล่าวมานี้มาแล้ว และพรรคพวกของบุคคลเหล่านี้เสีย เพื่อรักษาบ้านเมืองไว้รอดพ้นจากความหายนะ และให้รัฐบาลใหม่ดำเนินการเพื่อความมั่นคง และความปลอดภัยของชาติบ้านเมือง ตามหลักความมุ่งหมายต่อไปนี้

๑. ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญชั่วคราว

๒. ต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญโดยแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การตั้งและถอดถอนคณะรัฐบาลต้องเป็นไปตามเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำด้วยการจับอาวุธดังที่แลมาแล้ว โดยเหตุนี้ต้องยอมให้มีคณะการเมืองที่ชอบด้วยกฎหมาย

๓. ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการ ทั้งทหารและพลเรือนต้องอยู่นอกการเมือง เว้นแต่ผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมีหน้าที่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างต้นนั้น ไม่ตัดสิทธิในการที่ข้าราชการประจำการจะนิยมยึดถือลัทธิการเมืองใด ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็ห้ามมิให้ใช้อำนาจหรือโอกาสในตำแหน่งหน้าที่ เพื่อสนับสนุนเผยแพร่ลัทธิที่ตนนิยม หรือเพื่อบังคับผู้อื่นโดยทางตรง หรือทางอ้อม ให้คนอื่นถือตามลัทธิที่ตนนิยมเป็นอันขาด ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารเรือลงไป ต้องไม่มีหน้าที่ในการเมือง

๔. การตั้งแต่งบุคคล ในตำแหน่งราชการ จะต้องถือคุณวุฒิความสามารถเป็นหลัก ไม่ได้เอาความเกี่ยวข้องในทางการเมืองเป็นการชอบหรือเป็นข้อรังเกียจในการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง

๕. การเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ประเภทที่สอง ต้องถวายให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

๖. การปกครองกองทัพบก ต้องจัดให้มีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไปประจำตามท้องถิ่น มิให้กำลังส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง

เพราะฉะนั้น จึงขอประกาศแก่บรรดาข้าราชการ ทหารและพลเรือนตลอดจนประชาราษฎร์ทั่วไป จงเห็นแก่ชาติบ้านเมือง อันเป็นที่รักของเราทั้งหลาย จงช่วยกันทำการปราบปรามบุคคลที่เป็นเสี้ยนหนามแผ่นดินดังกล่าวมาแล้ว และผู้ที่ทำการชักชวนช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นเสีย ถ้าผู้ใดไม่ยอมเกี่ยวข้อง ก็ขอให้รักษาความสงบอย่าได้ออกมาพดุงพลาญเป็นอันขาด

อนึ่ง ขอประกาศให้ทราบไว้ด้วยว่า บรรดาผู้ที่ทำการครั้งนี้มิได้มีความปรารถนาลาภยศ หรืออำนาจอย่างหนึ่งอย่างใด ตั้งใจทำความสงบสุขของชาติบ้านเมือง และของ

ประชาราษฎร์เท่านั้น เพราะฉะนั้น เมื่อได้ทำการสำเร็จแล้ว ผู้ที่มีใคอยู่ในประจำการ ก็จะไม่มุ่งหมายเอาตำแหน่งราชการ เป็นเครื่องตอบแทนอย่างใดเลย

บรรณ

๓.๓.๓ แผนการใช้จ่ายกำลังทหารของกองทัพฝ่ายหัวเมือง

ในการรวบรวมกำลังของคณะทหารฝ่ายหัวเมืองนั้น ได้เตรียมจัดแผนการใช้จ่ายกำลังทหารดังต่อไปนี้

๑. กำลังทหารจากจังหวัดนครราชสีมา (โคราช) มีกำลังทหาร ๑ กองพล ประกอบด้วยทหารราบ ๒ กองพัน ทหารม้า ๑ กองพัน และทหารปืนใหญ่ ๑ กองพัน
  ๒. กำลังทหารจากจังหวัดสระบุรี ประกอบด้วยทหารม้า ๑ กองพันในบังคับของร้อยเอกหลวงโหมรอนราญ (ตุ ปาลกะวงศ์)
  ๓. กำลังทหารจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วยทหารช่าง ๒ กองพัน ในบังคับของพันตรีหลวงลบบาคาล (ดี จารุปานทุ) และพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิน ทาราบ)
  ๔. กำลังทหารจากจังหวัดราชบุรีและเพชรบุรี ประกอบด้วยทหารราบ ๒ กองพันในบังคับของพันโทพระพิชัยศรีแดง และพันตรีหลวงสิทธิยานุการ (สิทธิ แสงชูโต)
-
- กรมพระธรรมนูญทหารบก. บัญชีสำนวนคดีและคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ
(พระองค์เจ้าบรรณ), แผ่นที่ ๑ คดีคำที่ ๓๕/๒๔๗๖ หลวงสุนัยเนติรักษ์
จำเลยที่ ๑ และพวกรวม ๔ คน.

๕. กำนัลทหารจากจังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วยทหารราบ ๒ กองพัน
ทหารม้า ๑ กองพัน และทหารปืนใหญ่ ๑ กองพัน ในบังคับของพระยาศรีราชสงคราม

๖. กำนัลทหารจากจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยทหารราบ ๒ กองพัน
ทหารปืนใหญ่ ๑ กองพัน ในบังคับของพันตรีหลวงเกษราวุฒิชัย (ที่ อมรानนท์) และ
พลตรีพระยาเสนาสงคราม

๗. กำนัลทหารจากจังหวัดอุบลราชธานีและอุตรธานี ประกอบด้วยทหารราบ
๒ กองพัน ในบังคับของพันตรีหลวงพลเกษวิสัย (เชื้อ จารุภูมิภัก)

๘. กำนัลทหารจากจังหวัดพินบุรีโลก ประกอบด้วยทหารราบ ๑ กองพันใน
บังคับของพันโทหลวงสรวุฒิสมรรถ (ชั้น ช่วงสุคันธ์) และร้อยโทจงกล ไกรฤกษ์^๒

แล้วให้ทหารทุกหน่วยเดินทางโดยรถไฟ ทหารนครสวรรค์ ทหารนครราชสีมา
อุษายา สระบุรี เคลื่อนไปยังกรมอากาศยานคอนเมือง ส่วนหน้ายึกบางเขน ทหาร
ปราจีนบุรี เคลื่อนไปยังสถานีหัวหมาก ส่วนหน้ายึกมักกะสัน ทหารราชบุรี เพชรบุรี เคลื่อน
ไปยังสถานีคลังชัน ส่วนหน้ายึกสะพานพระราม ๖

ก่อนกำหนดวันลงมือ เคลื่อนกองทัพเล็กน้อย พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
บวรเดชได้ทรงเรียกประชุมบรรดานายทหารชั้นหัวหน้าที่สำคัญ ๆ ที่บ้านพันเอกพระยา
ไชยณรงค์ฤทธิ์รังค์ ได้ทรงรับสั่งแก่ที่ประชุมว่า การยาตราทัพยึกอำนาจจากรัฐบาลชุด
พระยาพลพลพยุหเสนาครั้งนี้ เราจะต้องทำการโดยฉับไว ไม่ให้รัฐบาลป้องกันทัน และ
เราไม่ต้องการเสียเลือดเสียเนื้อ ได้ทรงยืนยันว่า ทหารหัวเมืองไกล ๆ พระนครได้
ร่วมมือช่วยทุกแห่ง ในกรุงเทพฯ ก็มีพวกอีกมากที่จะร่วมมือกันก่อการกบฏ เพื่อให้

หลวงโหมรอนราญ, เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ, หน้า ๖๔ - ๖๕.

^๒ หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ... หน้า ๕๒.

รัฐบาลพะวักพะวน^๑ เมื่อได้ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ และแผนการใช้กำลังทหาร
ของคณะทหารฝ่ายหัวเมืองให้แก่บรรดานายทหารคนสำคัญ ๆ ในการก่อการครั้งนี้
ทราบโดยทั่วกันแล้ว ก็ได้ทรงจัดแบ่งกำลังทหารออกเป็น ๔ ทัพคือ

๑. ทัพใหญ่ หรือทัพหลวง พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบรม
พง เป็นแม่ทัพคุมมาเอง โดยใช้หน่วยทหารนครราชสีมา (โคราช) สระบุรี อุบลยา
พันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม เป็นผู้บังคับการกองรบแนวหน้า พันโทหลวงจรูญ ฤทธิไกร
เป็นผู้บังคับกองระวังหลัง พันเอกพระยาเทพสงคราม เป็นจเรรับยกมายึกบางชื่อ
๒. ทัพเหนือ จัดให้พลตรีพระยาเสนาสงคราม นำทหารจากนครสวรรค์
มากอนเมือง
๓. ทัพใต้ จัดให้พันเอกพระยาสุรพันธเสนี เทศาภิบาลราชบุรี คุมทหาร
ราชบุรี เพชรบุรี มายึกบริเวณสะพานพระราม ๒
๔. ทัพตะวันออก จัดให้พันเอกพระยาศรีสรศักดิ์ คุมทหารปราจีนบุรีรับรุก
มายึกมักกะสัน

ทั้งนี้ให้กองทัพทั้ง ๔ ทัพนี้ยกมาพร้อมกันล้อมพระนครไว้^๒

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ หลักเมือง, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๖, หน้า ๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.